Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, N. Y. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה שביעית HATOREN גליון ה (רה)

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. VII NEW YORK, APRIL 16, 1920 No. 5 (205)

HATOREN
Published weekly by the
ZIONIST ORGANIZATION
OF AMERICA
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK.
Telephone, Chelsea 247

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ־לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
York, N. Y., under the act of March 3,
14, 1916, at the Post Office at New
Entered as second-class matter March
1879.

מחיר גליון 10 סנטים

VOL. VII NEW YORK, APRIL 16, 1920 No. 5

התורן

יוצא לאור על־ידי
ההסתדרות הציונית
באמריקה

—

העורך:
ראובן בריינין

שנה שביעית ניו־יורק, כ"ח ניסן, תר"ף גליון חמישי

הַפְּרָעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם

הפרעות האכזריות שעשו הערבים, בימי חג הפסח, ביהודי ירושלים, הן תולדה מעציבה והכרחית מהתיחסותה של הפקידות הצבאית האנגלית בארץ־ישראל אל היהודים. התיחסות זו היתה, עוד מימי הכבוש הראשונים, בלתי־ידידית בנוגע להיהודים לעניניהם. נראה היה כאילו הפקידות הצבאית העלימה עיניה, או לא ידעה ולא שמעה מאומה על־דבר ההכרזה הבאלפורית.

הפקידות הצבאית של אנגליה בארץ־ישראל לא הבינה, או גם לא חפצה להבין, כי נחוץ לברוא יחוסים טובים וידידותיים בין הרוב הערבי ובין המיעוט היהודי, כי נחוץ להתיחס אל היהודים כאל בני ברית של בריטניה האדירה.

עוד היום הננו מאמינים, כי העם הערבי, הפלחים, בכלל היו מרגישים רגשי ידידות ותודה להעברים בארץ־ישראל, לולא הסיתו בהם, על־ידי שקרים והגזמות, לעשות מעשי רצח בנו, לולא זרעו על לבם רגשי שנאה ואיבה.

המנהיגים והאגיטאטורים הערבים התבוננו מקרוב, בשנות המלחמה, אל תעצומות עוזה של אנגליה וילמדו לכבדה, אותה ואת כחה.

ומעולם לא היו המנהיגים והאגיטאטורים הערבים מרהיבים עוז בנפשם להפיל שערה אחת מראש אירופאי, העומד תחת חסותו של אלנבי אשר חתיתו נפל סביבו ואשר היה לגבור אגדתי בפי בני המזרח.

אולם הפקידות הצבאית האנגלית התנהגה עם היהודים לא כעם אירופאיים, כי־אם כעם ילידי הארץ (Natives) ונוסף לזה, כעם מיעוט בלתי חשוב, השואף לתפוס דוקא מקום חשוב והוא מקוה, כי בקרוב תהיה לו ארץ־ישראל לביתו הלאומי. על כן עמלה הפקידות הצבאית לתת לקח ראוי להיהודים האלה הנכונים להרים ראש ושיש להם תביעות וזכויות, כדי להראות להם את מקומם הנכון בארץ.

הפקידות הצבאית לא היתה עמלה כלל להבין כמו אל המצב המיוחד של המיעוט העברי ולא שמה לב כלל אל הציוניות — כאילו לא היתה זו בעולם — ואל ההכרזה הבאלפורית.

כי המסיתים והמדיחים הערביים הרגישו והבינו עד מהרה, שכל התקוות והשאיפות הציוניות של יהודי ארץ־ישראל הן לנגד רוחה של הפקידות הצבאית, וכי זו האחרונה לא תתמוך בהן בשום אופן, — זהו דבר המובן מאליו.

כי יום־יום היו יכולים לראות ולהווכח לאן רוחה של הפקידות הצבאית נוטה, כי בכל פעם ופעם שנגלו סכסוכים או עניני התחרות בין היהודים והערבים, היו פקידי הצבא האנגלי נותנים כמעט תמיד את היתרון להערבים.

יש להחליט כיום כדבר ודאי, שאין בו כל ספק, שכל זמן שנמצאו שלשה הגדודים העברים בארץ־ישראל (הערבים האמינו, שמספרם של הלגיונרים העברים עולה למאת אלף) לא הרהיבו הערבים להתנפל על היהודים ולא גם לעשות הפגנות נגדם, אף כי הנטיה וההתכוננות לזה כבר היתה מורגשת באויר. הלגיון העברי נטע רגש של בטחון בלב כל יהודי ארץ־ישראל. והקולוניסטים הביטו ביראה ופחד (כמו שמוסרים כל הלגיונרים ששבו מארץ־ישראל) לאותו יום שישלחו לביתם את גדודי חיל העברי המגינים עליהם.

אולם הפחד הזה עבר אחרי אשר המנהיגים הציוניים פעלו על הממשלה הבריטית, כי תשלח על־ידי המיניס־טריום לענינים החיצוניים טלגראמה להפקידות הצבאית בארץ־ישראל ולהודיע לזו האחרונה בדברים ברורים ומפורשים, שהיא, הממשלה הבריטית, עומדת בכל תקפה על ההכרזה הבאלפורית. ואחרי שנתקבלה טלגראמה כזו החלו היהודים בארץ־ישראל להאמין, כי מצבם יותר בטוח ואיתן.

עד כמה שהמאורעות האחרונים בארץ־ישראל מעציבים ומכאיבים, אין הם, — בעד אלה שידעו ויודעים את המצב, המסבות ואופן ההנהגה של הפקידות

הצבאית, — מרעישים ומפתיעים. חברי ועד הצירים האמריקאים לא נחו ולא שקטו, עוד לפני יותר משנה, עד אשר הוכיחו להעומדים בראש התנועה הציונית, כי יש תהום עמוק בין ההכרזה של בריטניה ובין ההתנהגות המעשית של הפקידות הצבאית וכי יש להסיר בזמנו את הנגע הזה.

ולא מקרה הוא, כי הפרעות שעשו הערבים ביהודי ירושלים נעשו בזמן שבטלו או מבטלים לגמרי את הלגיון העברי.

וחלילה לנו להעלים את האמת המעציבה, ולהבליע אותה בתוך החוגים הציונים, כי המצב הפוליטי הוא כיום, כמו שהודה נחום סוקולוב, בלתי־מזהיר.

הציונים וכל העם העברי צריכים לדעת את האמת, צריכים לדעת את העובדות כהויתן.

אבל גם חלילה לנו להרים כיום יללה היסטרית ולענות על הפרעות בירושלים באותן אספות־המחאה ובאותן הפראזות שהשתמשנו בהן בנוגע להפוגרומים בארצות הגולה.

אין צריך לשכוח אף רגע, כי הפרעות נעשו בארץ־אבותינו, בארץ שהממשלה הבריטית, בהסכם בעלות־בריתה, הבטיחה לנו גלוי ומפורש לעיני כל העולם בתור בית לאומי ומקום מקלט בטוח מפני כל הרדיפות והפוגרומים שעושים בנו בארצות הגולה.

אין כל ספק, כי אחרי כל ההבטחות הנתונות לנו מאת המיניסטריום לענינים החיצוניים באנגליה בנוגע להכרזה הבאלפורית תבוא כיום — אחרי המאורעות האחרונים המעציבים בירושלים, שיש בהם פחיתות כבוד אנגליה, ושהם מסוכנים בעד כל הפוליטיקה שלה — הממשלה הבריטית ותדרוש ביד חזקה ובאופן מוחלט מהפקידות הצבאית בארץ־ישראל להתנהג שם בהתאם גמור לרוח ההכרזה הבאלפורית, כי יראו ביהודי ארץ־ישראל לא מיעוט לנגד הרוב הערבי, כי־אם את כל העם העברי הנושא עיניו ולבבו זה אלפים שנה לארץ אבותיו.

באסוננו הלאומי האחרון הננו מוצאים גם טפת נחמה, שהפרעות האכזריות בארץ־ישראל באו בשעה שהשאלה הטורקית, והשאלה הציונית בכללה, מונחת על שלחן הדיפלומאטים של סן־רימו. הממשלה הבריטית תווכח עתה, כי עליה לשנות את תכסיסיה בנוגע להערבים, אם היא חושבת את ההכרזה לדבר שאינו „נייר סמרטוטי", — דבר שאין אנו מסופקים בו כלל.

צריך להכניס בלב הערבים את ההכרה, כי אנו היהודים נכונים לחיות אתם בארצנו ביחוסי שלום ולפתח עמהם יחד את ארצנו הברוכה. אולם אנגליה תתנהג עם הערבים, אחרי הפוגרום האחרון, כעם עדת פראים אם יעשו גם את הנסיון היותר קל לפרוע פרעות, אחרי שבזה יראו שאין להם שום זכות כי יתנהגו עמהם כעם אנשים מן הישוב.

אנו מקוים, שאנגליה תתן, בדברים ובמעשים, את תשובתה לכל העולם, תשובה הראויה לכבודה, על־דבר הפוגרום שנעשה ביהודי ירושלים בפני פקידיה הצבאיים.

לתשובה זו מחכה עתה כל העולם.

הַגָּאוֹן מִוִּילְנָה*

מאת

ר א ו ב ן ב ר י י נ י ן.

א.

לא רב, אב־בית־דין, לא ראש־ישיבה, פרנס הדור, לא עסקן בצרכי הצבור, במובן הרגיל, ולא „שר וגדול בישראל" היה, כי אם ג א ו ן. זה שמו וזה זכרו בפי העם ובלבו. לא הוא בעצמו נטל לו את הכנוי הזה; לא רבנים, סופרים או אחת הקהלות עטרוהו בעטרת־כבוד זו, כי אם כל העם מגדול ועד קטן. שם „גאון" סתם, בלי שם לואי אחר, ניתן רק לרבנו אליהו בן שלמה זלמן מווילנה. אחד הוא ואין שני לו.

על־ידי רבנו אליהו מווילנא נקבע בלב כל מפלגות עמנו ובשפתו המדוברת השם „ג א ו ן" ומושגו קבל הוראה חדשה, נדיבה ומזהירה. ו„גאון" בשפת עמנו המדוברת — וגם בשפת הספרות הרבנית של התקופות המאוחרות, שעברו עלינו אחרי הסתלקותו של רבנו אליהו, — פירושו: איש שכולו מוח, חריף שבחריפים, בקי שבבקיאים, בעל תפיסה מהירה ונפלאה, בעל זכרון חזק ונעלה, איש אשר שאר־רוח לו. למשחק על הבימה, למנצח בנגינות, לאמן בכנור, לגדול בציור, בפסול או בשירה, לא יקרא היהודי, אחד־העם, גם בשעת התפעלותו, בשם „גאון". „גאון" סתם הוא גם ח ס י ד, צדיק, קדוש וטהור.

* * *

רק מאה ועשרים שנה עברו אחרי מות הגאון מווילנא, ובכל זאת יראו כיום חייו בעינינו כאגדה, אגדה שבאגדות, כי כל כך יפים, כל כך נשגבים הם. הן קרוב הוא לנו בערך גם במקום וגם בזמן, קרוב הוא לנו בארחות חייו, חיי בני־אדם פשוטים, תנאיהם ומסבותיהם, ובכל זאת יראה בעינינו כיצור מעולם אחר, מעולם רחוק מאתנו וגבוה מעלינו. רבנו אליהו היה ג א ו ן בלי משרה, בלי פקידות, בלי תו וציון.

תולדותיו של הגאון מווילנא, תולדות מבוררות ונחקרות כל־צרכן, לא נכתבו עד היום. גאוניות עברית זו — הייתי מוסיף: גאוניות גלותית זו — תתן עוד חומר רב לחוקרי־הנפש, לסופרי התולדות של הדורות

---

* מאמרי זה נדפס בכרך הרביעי של מאספי „ממזרח וממערב" (בשנת תרנ"ט). והכרך הזה, כעבור עליו כ"א שנה, היה ליקר־המציאות ואין להשיגו כלל. הרוב היותר גדול של הקוראים העברים, ביחוד במדינה זו, לא ראו את מאמרי זה מעולם.

ביום הראשון לחג הפסח נמלאו מאתים שנה להולדת הגאון מווילנא וזכרו נתחדש בלב העם. על־כן הנני חושב לדבר בעתו לשוב ולהדפיס מאמרי זה ב„התורן" שבעיני קוראיו יהיה חדש. וגם בעיני אלה הקוראים המעטים שאולי כבר ראו את מאמרי זה ב„ממזרח וממערב" יהיה כדבר חדש, יען כי עשיתי בו תקונים, הגהות, מחיקות והוספות רבות ושונות. — ר. ב.

הבאים. וכל דור ודור, כל חוקר וחוקר יגלה בה צד חדש, נקודה מאירה אחרת.

גם אם נדע את מקרי חייו החיצוניים של הגאון, מאורעותיו, ענוייו, מלחמותיו, נצחונותיו ואת כל אשר סבל לא נוכל לפתור בעזרתם את חידת חייו הזכים והנפלאים בפשטותם וברוממותם והדרם גם יחד. תולדותיו של הגאון אינן נותנות בידינו את המפתח למכונת־מחשבתו הנסתרה. גם אם נדע בדיוק פרטים אמתיים — ולוא גם אם נגיע לסכומם הכולל — מחייו של הגאון בבית הוריו, בחדרו, בבית־מדרשו, בגלותו ובנדודיו, — גם אז לא נגלה את מקור גאוניותו וגדלותו הרוחנית, גם אז לא נדע את תולדות התפתחותו המוסרית. הגאוניות האמתית בכללה, איננה תולדת המקרים החיצוניים, הגלויים לעין, כי לפעמים קרובות מאוד תתגלה בכל תקפה גם למרות הסביבה ותנאי החיים החיצוניים ובניגוד גמור להידוע ומקובל.

הגאון מווילנא לא נהנה מעולם אף במדה כל־שהיא מקניני התבל החמריים, ולא גם מהבלי הכבוד והפרסום. מעולם לא היו לו „טענות ומענות", או איזו תרעומות על בני־עמו, בני עירו ועדתו או קרוביו ומקורביו. ולא לבד שלא חשב, כי יש לו זכות כל־שהיא לדרוש מאחיו, בני־עמו, במחיר גאוניותו המפליאה, כסף או כבוד, שררות ונשיאות, כי אם גם ברח מפני כל הדברים האלה כבורח מפני הנגף והקטב. הוא היה איש בלי כל תביעות ודרישות מאחרים. הוא העניק מאוצרו הרוחני לתלמידיו, לבני־דורו ולכל העם, ובכל זאת לא עלתה מעולם על מחשבתו, כי נותן הוא דבר־מה לעמו, דבר שהוא מחייב הכרה ותודה. הוא היה מאור־הגולה, מבלי אשר ידע כי אורו מבהיק, כאשר לא תדע אבן־חן שהיא נוצצת. הגאון לא נהנה מעולם, כאמור, מהחיים המצויים, השכיחים, מחיי ה„עולם הזה" אף באצבע קטנה, אף הנאה קלה שבקלות, עם כל אלה לא נשא נפשו לחיי „עולם הבא". שגור היה בפיו: „אליהו יכול לעבוד לאלהים גם בלי עולם־הבא".

זכרון הגאון מווילנא חרות עמוק בלב האומה, מבלי אשר שאף לזה בימי חייו, מבלי אשר ידע בעצמו, כי יוכל להיות כזאת ומבלי אשר חש והרגיש בנפשו, כי גם היה יהיה כזאת.. לא אוהביו ומעריציו, לא תנאים מיוחדים, לא מעמדים ידועים, לא איזו דחיפה מבחוץ בתוקף מאורעות הזמן הרימו את הגאון על, נשאוהו עד לשמים ויעשוהו לבן־אלמות, כי אם גאוניתו האמתית, חסידותו הטהורה, פנימיותו העמוקה שתו עליו נזר־אלהים. הן רק הן העתיקו את צורתו הרוחנית ממסגרת המקום והזמן.

מכונת־המאור של גאוניותו לא עבדה ברעש, בסאון ובחריקת גלגלים, כי אם שפכה בנחת ובנעימה אור רב על כל ההוגים בתורה. הוא היה נחבא בקרן זוית, בירכתי בית־המדרש, בארבע אמות של הלכה — ומשם „מסתר־המדרגה", האיר לכל בני־הגולה אור גדול ויצת את אש החסידות בלב בחירי הדור. הגאון היה עניו, שפל־רוח, מתון, שקט, עם כל חום מזגו וסערות רוחו, — ובכל זאת הסב מהפכה עיקרית בארחות הלמוד של בני־דורו והדור הבא אחריו. הוא הורה סדר ושיטה בדרכי הלמוד,* הוא הסב מהפכה גם במחשבותיהם של התלמודיים ובהתיחסותם לחכמת העולם. הוא שוה הוד והדר מיוחד במינו על חיי בני־עמו הרוחניים והמוסריים.

הגאון לא היה „מחבר" במובנו המקובל בספרותנו. ולא לבד שלא הדפיס כל ספר בחייו, כי אם גם לא גלה את דעותיו והגיונותיו, פסקי הלכותיו ומסקנותיו, בצורת מכתבים ואגרות, או בצורת „שאלות ותשובות" לגדולי הדור. כל מה שכתב לא כתב אלא בשביל עצמו בסגנון של הערות קצרות ומצומצמות על שולי הספרים אשר הגה בהם יומם ולילה. כל הערה היתה עולם מלא, כל דבור ודבור עמוק וחדש. הערותיו כוללות דיוקים הודרים ונוקבים עד תהום הענינים, רמיזות דקות וחדות, תקוני־נוסחאות וגרסאות, הסרת שבושים וטעיות־הדפוס על־ידי השואת המקורים ועל־ידי מופתים ברורים.

הגאון היה הראשון אשר סלל את הדרך להבקורת המדעית והאמתית בספרותנו העתיקה**. הוא היה מבקר וחוקר עמוק מעצמו. הוא היה אמן בלי כלים: חסרו לו השפות והידיעות והשיטות הדרושות לבקורת מדעית. גאוניותו, יושר הגיונו ושקידתו המפליאה היו ממלאים לו מקום מכשירי־הבקורת החיצוניים. על־ידי רמזים קצרים וחריפים מאוד הניח הגאון מקום למבקרי הספרות התלמודית בדורות הבאים אחריו להתגדר בו. רבוי דברים, הסברה יתירה ומיותרה, אריכות טפלה, דרשנות ופלפלנות — לא זו אומנתו ולא זאת תבונתו. הוא רשם בהערותיו רק את התמצית שבתמצית מעיוניו ההגיוניים והעמוקים בכל אשר למד. הצורה הנאה, הסגנון הפשוט, שכלול הדברים — לא בזה הוא כחה של הגאוניות הרבנית, כי היא מבקשת בכל דבר רק את התוך, הגרעין, הנקודה העיקרית. הקליפה, היפוי החיצוני, המכשירים והמשיגים— דברים טפלים הם שאין הגאון מטפל בהם. „פרי ולא פרחים" — זאת משאת־נפשו. מחשבתו של הגאון היתה כמעין הנובע ולא הספיקה לו השעה לכתוב אף חלק קטן מחידושיו ועיוניו בכל חדרי התורה. אחרי עבור עליו

---

* בני הגאון בהקדמתם לפירושו על שולחן־ערוך אורח חיים מעידים: „ויותר שהיה [הגאון] חכם למד דעת את העם וחזקם ואמצם (במו פיו) שילמדו בסדר נכון שלא ימעדו רגליהם, בראשונה הזהיר להיות בקי בכל כ"ד ספרים עם הנקודות והטעמים ערוכים בכל ושמורים, ועל צבאם דגל הכמת הדקדוק, וכבר בחנו פקחים ושלמים שבחכמת הדקדוק בדברם עמו לא מצאו ידם ורגלם, אחרי זה צוה להיות ששה סדרי משנה שגורה בפיו עם כללות פירושיה המפורסמים ועל צבאה דגל גרסותיה הנכונות... אחר הזהיר על דרכי העיון בים התלמוד, מתנאיה שיהיה (התלמיד) ישר העיון שונא רב הקושיות, מודה על האמת אפילו מפי תינוקות של בית־רבן, וכל חפציו מדרך השכל לא ישוו נגד האמת כי אז יצליח ואז ישכיל בלמודיו, ודברי הדודין צוה להמנע גם מתלמידים החסרים וילדים הרכים".

** עיין מאמרו של א. ה. וויס ב„ממזרח וממערב", חלק א', צד 10—9.

ארבעים שנה כתב גם את הערותיו הקצרות רק על־ידי תלמידיו. *

אנחנו הדורות הבאים אחריו, כמעריציו בדורו הוא, הננו מרימים את ערכו של הגאון על כל תהלה לא רק בשביל הדברים אשר השאיר לנו בכתב, כי אם הרבה יותר על אותם אוצרות הרוח, מכמני הגאוניות אשר היו צפונים בקרבו עמוק־עמוק. אנחנו מרגישים, כי הגאון כתב ושייר בקולמסו הרבה יותר. רק ניצוצות אחדים נתזו משלהבת־יה זו, רק נטפים אחדים הגיעו אלינו ממעין נובע זה.

---

* במקומות רבים הכניסו התלמידים את פלפוליהם הם בתוך דברי הגאון ששמעו מפיו ויהיו לערבוביה נוראה. לפעמים הקהו את העוקץ החד שבתוך דיוקיו, או לא עמדו על סוף דעתו ויטשטשו את כוונתו העיקרית. אולם עין הבקורת החדה תדע תמיד להבדיל בין הגאוניות להבינוניות, בין דברי הגאון כהויתם ובין הנוסף שהוסיפו עליהם בכוונה מיוחדה או גם בלי כל כוונה.

והנני להביא בזה גם את דברי הרש"י פין: „תלמידיו הגדולים אשר זכו לקחת תורה מפיו [של הגאון], לא הספיקו לזקק את דבריו ולפרש רמיזותיו, על־כן נפלו שגיאות רבות בהעתקות, וחלו בם ידי זרים. וספריו הנדפסים על־ידיהם לא יצאו מתוקנים כל־צרכם. ורבים מן המבארים דבריו, לא זכו להבינם ולהבכם כראוי, כי היה האיש הגדול הזה גדול הרבה מאד מדורו, ולא יכול דורו להנשא לעומתו להיות אספקלריא לקבל אורו" (קריה נאמנה צד 154).

לפעמים נתנו תלמידי הגאון דברים בפיו שהיו ממש ההפך מדעותיו והגיונותיו (חטא ועון שראוי לקרוע עליו) ויעשוהו לערב בפני הדורות הבאים אחריו בעד דברים זרים לרוחו ולמגמתו, אשר מעולם לא התמלטו לא מפיו ולא מעטו. הא לכם דוגמה קטנה: „שמעתי מפי הרב הגאון מוהר"ר מנשה אליעזר זלה"ה שמה שכתב הגר"א בהלכות כשוף (שולחן־ערוך יו"ד, סימן קע"ט, ס"ק, י"ג) על הרמב"ם ז"ל שנמשך אחרי הפילוסופיה הארורה... וכמו כן מה שכתב בהלכות כבוד רבו (שולחן־ערוך יו"ד, סימן רמ"ו, ס"ק, י"ח) על דברי הרמ"א: „אבל לא ראו את הפרדס לא הוא ולא הרמב"ם..." שאינם דברי הגאון ומעולם לא יצאו מעטו ומפיו הקדוש דברים כאלה, ואיש אחד הציג כל זה בבאור הגר"א בשעת הדפסה, והוא היה מכיר את האיש ואת שיחו..." (הרב צבי הירש קאצינלינבוגן במכתבו להרש"י פין).

אחת הנטיות היותר מצויות בספרות הרבנית, אשר עונן גדול מנשוא, הוא להתלות א"ע על אילנות גדולים ולשים דברים ודעות, באופנים ותחבולות שונים, בפי גאוני האומה וגדוליה את אשר לא עלה מעולם על לבם ואת אשר התנגד בכלל למחשבותיהם והשקפותיהם.

הַמִּזְרָקָה

מאת אמי לואיל.

תרגום.

אפרים א. ליסיצקי.

הַמִּזְרָקָה הִשְׂתָּרְבְּבָה וַתִּתְיַשֵּׁר
בְּרוּחַ הַלַּיְלָה
שֶׁנָּשְׁבָה כְּפֶרַח ·
הִתְנוֹצְצָה וַתַּבְרֵק,
חֲבַצֶּלֶת גְּבֹהַת־קוֹמָה לְבָנָה,
מִתַּחַת לְעֵין סַהַר־הַזָּהָב ·
מִמּוֹשַׁב־אֶבֶן
מִתַּחַת תִּרְזָה מְלַבְלֶבֶת,
הָאִישׁ צָפָה בָהּ ·
וְנִפְצֵי־הַמַּיִם הַנִּתָּזִים טָפְחוּ
עַל הַדֶּשֶׁא הַכֵּהֶה לְרַגְלָיו ·

הַמִּזְרָקָה זָרְקָה מֵימֶיהָ,
לְמַעְלָה וּלְמַעְלָה, כִּפְסִיפוֹת־כָּסֶף ·
הַזְּרוֹעַ הִיא אֲשֶׁר יֶחֱוֶה ?
וּלְרֶגַע אֶחָד
הַמִּפְלָט מִבַּטוֹ הָעַקְמוּמִית הַזָּעָה
שֶׁל יָרֵחַ ?
הַמִּזְרָקָה הִתְבַּעְבְּעָה וַתֵּתַז,
וּפְנֵי הָאִישׁ רֻטְּבוּ ·

הֲשִׁירָה הִיא אֲשֶׁר יַאֲזִין ?
שִׁיר מִשְׂחַק־כַּדּוּרִים ?
זִיו הַסַּהַר מִתְנוֹסֵס עַל עַמּוּד הַמַּיִם הַזָּקוּף,
וּבַעֲדוֹ הוּא רוֹאֶה אִשָּׁה,
זוֹרֶקֶת כַּדּוּרֵי־הַמָּיִם ·
שָׁדֶיהָ מִתְחַדְּדוֹת כְּלַפֵּי חוּץ,
וּפִטְמוֹתֶיהָ כְּצִיצִים שֶׁל „רוֹפֵא־הָאֵלִים" ·
צִדֵּי־גִזְרָתָהּ מִשְׁתַּלְשְׁלִים שַׁלְשְׁלוֹת־גַּלִּים כְּשַׁחֲקָהּ,
וְאֵין לַמַּיִם יִתְרוֹן וְרִמָּה
כְּלִקּוּי גְוִיָּתָהּ ·

,,בּוֹא,‘‘ הִיא מְזַמֶּרֶת, ,,הַמְשׁוֹרֵר!
הֲכִי אֵינֶנִּי עוֹלָה עַל גְּבִירוֹתֶיךָ, בְּנוֹת־הַיּוֹם
מְכֻסּוֹת רְקָמוֹת גַּסּוֹת,
אִי־מַמָּשִׁיּוֹת, אִי־יָפוֹת?
אֶת מַה תִּירָא בְּקָחְתְּךָ אוֹתִי?
הַאֵין הַלַּיְלָה לַמְשׁוֹרְרִים?
אָנֹכִי חֲלוֹמְךָ,
הַשָּׁבָה וְהוֹיָה מֵעֵת לְעֵת
מְקֻשֶּׁטֶת עֶדְיֵי הַסַּהַר!‘‘

צוֹעֶדֶת הִיא אֶל קְצֵה הַבְּרֵכָה,
וְהַמַּיִם שׁוֹטְפִים, שָׁטוֹף וְיָרֹד בְּשִׁקְשׁוּק, עַל צִדֶּיהָ·
מוֹשִׁיטָה הִיא אֶת זְרוֹעוֹתֶיהָ,
וְהַמִּזְרָקָה זוֹרֶמֶת מֵאַחֲרֶיהָ
כִּרְעָלָה מְפֻתָּחָה·

* *
*

בַּבֹּקֶר בָּאוּ הַגַּנָּנִים לַעֲבוֹדָתָם·
,,יֵשׁ דְּבַר־מָה בַּמִּזְרָקָה‘‘ אָמַר אֶחָד·
הֵם רָעֲדוּ כְּהַשְׁכִּיבָם אֲרוֹנָם הַמֵּת
עַל הַדֶּשֶׁא·
,,אֶעֱצוֹם אֶת עֵינָיו,‘‘ אָמַר רֹאשׁ־הַגַּנָּנִים,
,,סַכָּנָה הִיא לִרְאוֹת מֵת לוֹטֵשׁ עֵינָיו אֶל הַשֶּׁמֶשׁ·‘‘

הַמְּנוֹר הָרֵיק

(ספור).

מאת

ש. ערדברג.

אל חלקה של אדמה שחורה, שמנה, מוקפת הרים גבוהים, בפולין הגדולה, בא באחד הימים פולני אחד. הוא הלך וחפר חומר בנקיקי ההרים והובילו בעגלת־יד קטנה, ועצים הביא לו מן היער הקרוב והקים לו בית קטן ונמוך לרגלי ההר.

אחריו באו עוד פולנים אחרים. בית נוסף על בית, וכך נבנה הכפר טשאפל.

תושבי טשאפל היו אנשים ישרים, שלמים את אלהיהם. אבל העירה היתה רחוקה ובשדה רבה העבודה, צריך היה לעבוד מאור הבוקר עד שקיעת החמה, לחרוש, לזרוע ולקצור וכדומה. וכך היו מתפללים בימות־החול, בבוקר ובערב, כל אחד בביתו ביחידות, בזוית אפלה, וכשבא היום הראשון לשבוע לבשו את האצטלאות הכחולות אשר נכנסו בהן לחופה ועלו אל העירה.

ואלהים ברך את טשאפל. יושביה פרו ורבו. בכל בית חמשה־ששה ילדים. וקשה היה ללכת עם הטף אל העירה.

— אבל הרי צריך לחנך אותם, את הילדים, בדת ובמצוות — אומר האחד.

— והמתים? — הזכיר אכר זקן — גם למתינו רע מאוד, מובילים אותם למקום רחוק וזר, הם שוכבים בנכר...

— טשאפל יבנה לו בית־תפלה בתוכו — אמרו כולם.

הם הביאו את הכומר, לבשו את האצטלאות הכחולות אשר נכנסו בהן לחופה, נטלו בידיהם נרות של שעוה, דגלי־קודש והלכו אל ההר. שלוש פעמים הקיפו את ההר, עשו ציון של סיד, ונסכו עליו מים טהורים וקדשו את המקום.

ובשפולי־ההר הפרישו חלקה קטנה לבית־הקברות, שרו שירי־קודש, הצטלבו ואמרו:

— יהי שם ה׳ מבורך! פה נחיה, פה נמות ופה נקבר...

כל אחד ואחד הוציא את מטפחתו מחיקו, נטל משם את כל כספו שחשך מפיו וזרק לתוך קופה אחת. אמנם אנשי־טשאפל היו עניים, אלהים לא ברך אותם בעושר רב. אז שלחו שליחים אל ה„ירידים“ וקופסאות בידיהם. השליחים הלכו ברחובות העיר, שרו שירי־קודש, צלצלו בקופסאות וקראו לעם לנדב ל„בית־האלהים“. אולם קשה לב האדם, יבש וקשה כאבן, ולא רצו לעזור לבנות בית־תפלה לשוכן־מרום.

— מוטב להם לשבת יומם ולילה בבית־המרזח ולהשקיע שם את ממונם ביין ובשכר — אמרו השליחים בעצב כששבו וקופסאות ריקות בידם.

— אוי ואבוי, האנשים האלה משחיתים את דרכם — נענעו הזקנים בראשיהם — יסר ייסר אותם אלהים...

וכך לא זכה טשאפל לבנות בית־תפלה.

— מפני חטאינו ועונותינו — אמרו הזקנים בניגון — אין אלהים רוצה לשים את משכנו בתוכנו...

ושוב עלו בני־הכפר בכל יום־הראשון לעירה, וכשמת אחד מהם, גדל הכאב עוד יותר: הם בעצמם הוציאו את מתם וקברו אותו בנכר...

ובכל יום־הראשון כשחזרו מהעירה, יצאו כולם מתוך הבתים, ישבו על הספים, וואיטיק הזקן נטל את ההארמוניקה והתחיל לנגן, והצעירים מרקדים. אבל כשהסתכל

הזקן בההר הקדוש עם הציון של סיד לרגליו, פג ששונו, הוא נזכר שיעלו את עצמותיו מזה. וההארמוניקה התחילה לנגן בקול נוגה ועצוב, היא בכתה ותתמרמרה בחשאי... צערו של הזקן תקף את כל הטשאפליים, הלבבות נתמלאו כאב אלם, התחילו מפרפרים; נוגים ונדכאים הציצו אל ההר והאחד התחיל:

— הנשמות אינן רוצות להיות נעות ונדות בנכר... בלילה הן עפות ובאות אל ההר, יושבות עליו, בוכות ומקוננות על שלא מצאו את קבריהן כאן...

ומנענעים הזקנים בראשיהם הלבנים, ובקול מלא יגון הם אומרים:

— חטא גדול חטא טשאפל... אחד־אחד קמים הטשאפליים ממקומותיהם, משתמטים בחשאי לתוך בתיהם, פורשים לתוך הזויות האפלות, כורעים על ברכיהם, מתפללים ובוכים...

שנה עברה, שנה באה. הזקנים התמעטו, הלכו ומתו, והובילו אותם לקבורה אל העירה. הצעירים עלו וגדלו וגם הם הזקינו ומתו ובאו בניהם אחריהם, וטשאפל נשאר — טשאפל.

פעם אחת שב יאניק וישנבסקי, אחד הטשאפלים, מעבודת־הצבא לביתו, וכשאך דרכה רגלו על המפתן, פתח ואמר:

— אני נוסע לאמריקה.

הזקנים נבעתו. הם שמעו שיש איזו ארץ ושמה אמריקה, אבל היא נמצאת מתחת לאדמה, אשר שם הוא הגיהנום, ובקול מלא אימה אמרו:

— שם הוא השטן. אל ישיאך לבך לרקוד על הקרח...

— זהב מוטל בחוצות העיר — נענה להם יאניק — אני אשלח לכם כסף לבנות בית־תפלה...

— טא, טא, טא, — אמרו הזקנים בנצחון — מעשי־שטן. הוא מפזר זהב בחוצות העיר ומושך את בני־האדם ברשתו... לא, אין חפץ לאלהים בכסף כזה...

אולם יאניק היה כבר בידי השטן. הוא מכר את חלקת שדהו ונסע לאמריקה.

— ה' ישמרהו מכל רע — התפללו אנשי טשאפל.

עברו חדשים אחדים והטשאפליים קבלו מכתב ועשרים רובל.

וביום הראשון כשבאו אל העירה להתפלל, הלכו אל הכומר להמלך בו.

— בנו את המנזר — צוה להם הכומר. אז התחילו לבנות. פעמים אחרות שלח יאניק כסף. אבל כשהקימו את הכתלים קפץ פתאום סטאך ואמר:

— אני נוסע לאמריקה.

והפעם לא התנגדו הטשאפליים ולא מיחו בו.

— תשלח כסף לבנין בית־האלהים, לך לשלום — ברכו אותו על דרכו.

וכשלח לבני־הכפר כסף מהרו בעבודה וגמרו בבנין הבית. הצלב הגבוה עם כותרת של זהב נוצץ באורו של השמש ומציף את טשאפל באור־קודש...

ומי ידמה עכשיו לטשאפל?

מכל האפרכיות הסמוכות באו הכמרים, בא גם ההגמון מורשה — יום של דגלים קדושים. שמחה וששון, שירה וזמרה. וכך חנך טשאפל את בית־האלהים ומקום־הקברות.

אמנם טשאפל לא חש את הרעה האורבת לו. אילו היו יודעים, כי אז לא היו מתחילים כלל.

פשיטא. אלה היו מעשי־שטן. הם נבאו זאת מראש. רוח רעה נכנסה לתוך לבותיהם של הטשאפליים. אחד־אחד עזבו את הכפר והלכו לאמריקה.

שומם וריק נשאר טשאפל. כל בניו עזבו אותו. זקנים אחרים נשארו וכנשמות בודדות, תועות, נעות ונדות התהלכו על־פני הכפר. ועל ההר הרם עמד המנזר, הצלב הגדול עם כותרת הזהב נוצץ באור השמש ומציף את העולם באש־קודש...

והמנזר ריק, שומם ונעזב. הזקנים עוברים על־פניו, מורידים את ראשם ובקול מלא עצב וכאב הם אומרים:

— מעשי־שטן, מעשי־שטן. כסף נתן לנו לבנות בית־אלהים ולקח לו את בנינו וה„בית" הוא ריק, ריק...

מַקְהֵלוֹת עֲמָמִיּוֹת

מאת

ד"ר יוסף ריידר.

אין כל ספק, שמאת־העשרים תחשב בדברי ימי ישראל למאת־התחיה גם בספרות וגם באמנות. בכל שנות גלותנו הארוכה לא היו עוד ימים כאלה אשר בהם עלתה מטוטלת הספרות העברית והאמנות היהודית למדרגה כה גבוהה, אף כי עלינו להניח, שעליה זו צריכה להמדד במדה מיוחדת לה ולא באמת־מדה כללית ואירופאית. אכן בעת אשר התפתחות ספרותנו נתפרסמה די צרכה, והכל יודעים להעריך את חין ערכה של השירה העברית החדשה, הנה נשארה תחית האמנות לוטה בערפל, הודות לחוג פעולתה המוגבל ומדת השפעתה המצומצמת. לא למותר הוא איפוא להאיר את התסיסה האסתיטית הזאת בהופעותיה השונות, להראות איך באה לעולם ומה הן תוצאותיה בעבר והבטחותיה לעתיד.

לעת עתה הנני חפץ לישא וליתן רק במקצוע אחד, רק בקלסתר אחד, שבו נגלתה התסיסה הזאת, הלא היא הופעת מקהלות עממיות בתוך קהלות עבריות בכדי לפתח את הנגינה היהודית העממית וגם למלא את צרכי היחיד לתנועה קולית. אם חפצים אנחנו להעריך את המקהלות האלה בכל מלוא ערכן, עלינו לזכור, כי הופעה חדשה הן בחיינו החד־גווניים, בריאה־של־בראשית, המצטרפת לחשבון קנינינו של העבר. אמנם היו לנו מקהלות דתיות וקבוצות של משוררים בבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות אשר תפקידן היה לעזור להחזן בנגינת הפיוטים בימים־טובים וימים־נוראים, והמקהלות האלה

השפיעו על העם וזמרתו גם מחוץ לכותלי בית־התפלה; אבל מעולם לא התאגדו בנינו ובנותינו לאגודה אחת בכדי להפיץ את לחנינו החילוניים ונגונינו העממיים בשכלולם האמנותי. הטעם הוא מובן מאליו. בכל ימי תולדתנו הארוכה נחשב השיר העממי, שהוא השתפכות נפש סוערת וחושקת, לדבר זר וחיצוני, לבטוי חצוף של אֲנכיות גסה, השכיח אצל הגויים והעמים הנוצרים השמחים אלי גיל וששון החיים, אבל לא נאה ולא יאה לעם ישראל הסגוף וצנוע; ועל כן רואים הננו את רבני ישראל וגדוליו, הפוסלים את השיר הזה מתחילת ימי־הבינים עד התקופה היותר חדשה. כמובן, מבססים הם את האיסור הזה על כתובים ומאמרים שונים בתנ"ך ובתלמוד, שלא נכתבו אלא בתור תקנה זמנית. בכל אופן עמד האיסור הזה בתקפו עד ימינו החדשים, אף כי אין לכחד שהמון העם הפשוט לא היה זהיר בו כלל וישר את שיריו הליריים בבית ובחוץ לפי עונג רוחו ואות נפשו. רק עם התעוררות התנועה הציונית והתגשמות הרעיון הלאומי בין יהודי הגולות נחויר פתאום ערכו הגדול של הנגון העממי בתור קנין כללי ולאומי, בתור ענין המאחד את רוח בני ישראל מכל קצוי הארצות. ומאז התחילו חוקרי קדמוניות עמנו לקבץ את הדימוי השירי והזמרתי המפוזר בגיטות הישנות של אירופה המזרחית, לבררו וללבנו, לעבדו ולשכללו כפי האפשר, בכדי להכשירו לזמרה פרטית וכללית וגם בשביל הבימה הפומבית. נמצא מספר הגון של מלחינים יהודים אשר הלבישו את הלחנים המקוריים בלבוש הגון של הארמוניה, וירחיבו את יריעת הנגונים לסכום של ארבעה קולות יסודיים, ובהספם אל ההתעמלות הזאת נוצרו מקהלות עממיות ראשונה בארצות אירופה ואחר כך גם בארצות־הברית של אמריקה.

כך באו המקהלות היהודיות לאויר העולם. מקום מושבן הראשון היתה ארץ רוסיה, הארץ אשר בה נולדו רובם של הלחנים העממיים. בפטרוגראד, בירת רוסיה, נוסדה בשנת 1908 „החברה הרוסית של זמרה יהודית עממית" אשר מטרתה היתה לא רק ארכיאולוגית, לקבץ נגונים בערי־השדה, כי גם אסתיטית, לשיר ולזמר את הנגונים האלה בפומבי. בעזרת החברה הזאת נוסדו מקהלות בפטרוגראד, במוסקבה, בחארקוב, באודיסה, בקיוב וגם בעיירות יותר זעירות, ומקהלות האלה לא רק שהגו בנגונים אלה כשהן לעצמן, כי גם השתדלו לנגן איתם בקהל ועדה. ההערכה הפומבית נעשתה פעם או פעמים בשנה על־פי רוב יחד עם קונצרטים של כלי־זמר הניתנים על־ידי חברי החברה הנזכרת לעיל. הקונצרטים האלה של זמרה יהודית עממית נתפרסמו בכל קצות ארץ רוסיה, אבל מלחמת־העולם האכזריה הפסיקה אותם, כמו שהפסיקה כל ענין אמנותי אחר, ותפזר לכל רוחות העולם את כל העובדים בתחית הזמרה היהודית.

גם בברלין, בירת אשכנז, ובווינה, בירת אוסטריה, ובכל עיר של אירופה המרכזית שבה נמצאים סטודנטים יהודים מארץ רוסיה, נוסדו מקהלות יהודיות כאותן שניסדו ברוסיה. ראשי המקהלות ומנהיגיהן היו על־פי רוב תלמידי קונסרבאטוריות ובתי־ספר לזמרה, אשר השתתפו השתתפות אקטיבית לא רק בהנהגת המקהלות, כי־אם גם בעיבוד הלחנים ושכלולם ההארמוני. הקונצרטים השנתיים היו ערוכים בטוב טעם ודעת ובאופן אמנותי כיאות למקהלות כלליות ומנוסות, עד כי גם העתונים הכלליים שבחום והללום. רק המלחמה שמה קץ אל העבודה הפוריה הזאת ותחריב עמל שנים רבות.

בארץ־ישראל התפתחו המקהלות באופן ישר וטבעי, על־יד בתי־ספר התיכונים והגבוהים וגם ביחד אל חיי האכרות הרעננים. החפץ לשירה כללית ועממית היה יותר מורגש שם מאשר בארצות הגולה, ובכן הננו רואים את החלוצים האלה משוררים ומזמרים לא רק את השירים שנבראו בגיטות של מזרח אירופה, כי־אם גם שירים חדשים שנולדו על אדמת ארץ־ישראל. כי שיר חדש נתפתח שמה, שיר עממי בשפת־עבר מקורית, אשר נגונו הוא אמנם במפתח מינורי, אבל איננו כה עצב ומילאנכולי כשיר הגולה, שיר של עבודה ולא של הזיה, שיר של העתיד ולא של העבר. ושירים וזמירות כאלה נשמעים בעת ביפו וירושלים, שקונצרטים פומביים נערכים לעתים תכופות על־ידי המקהלות, וגם בהרבה מן הקולוניות המרובות באוכלוסין.

יחד עם האימיגראציה באה המקהלה העממית גם לארצות־הברית של אמריקה, אף כי באיחור זמן קצת. אמנם היו אגודות סוציאליסטיות במזרח העיר ניו־יורק, אשר נגנו את שירינו העממיים גם לפני זה, אבל נגינתן זו היתה ארעית ומקרית ובלי כל מטרה אמנותית. לא היתה שום הסתדרות קבועה לפתח ולשכלל את השיר העממי במובנו היותר כללי ורחב, עד שבאו הציונים ויכירו את ערכו הלאומי וינהיגו מקהלות בכל העיירות החשובות ובמרכזי היהודים שבאמריקה. כמובן, המספר היותר גדול נמצא בניו־יורק, ואחדות מהן, כמו הללו אשר תחת הנהגתם של בינדר ופוזנר, הן על בסיס אמנותי חזק. הקונצרט אשר נערך באולם־קארנגי זה לא כבר היה ראוי והגון, אף כי לא מן המובחר. הקולות הם יפים ומעובדים, אבל הריתמוס הזמרתי הוא פגום קצת, ובהכרת ההארמוניה היא לקויה. אכן חסרון כזה יחלוף עם חלוף העת ועל־ידי עבודה תמידית. בפילא־דלפיה יש כשש מקהלות המתחרות אשה ברעותה ושואפות להשלמה אמנותית. כמעט כולן הן במזרח העיר, בלב הגיטו, וכחברים וכמנהלים באים מחלק העיר ההוא. המעולות שבהן הן תחת הנהלת תיאודור פיינמאן ורבקה הורינשטיין, והן עורכות קונצרטים תכופים לטובת הקרן. גם בבאלטימר, בוסטון, שיקאגו וסט־לואיס נוסדו אגודות זמרתיות כאלה, בעת אשר במקומות אחרים הן נמצאות עוד בבחינת הנסיון ובמצב ההתהוות.

הריפרטואר של המקהלות האלה הוא עוד קטן ודל; אבל החסרון הזה איננו תלוי בהן ובמנהיגיהן, כי־אם בתנאי העת המטורפת: קשה להשיג מגילות־זמרה רב־קוליות ומהורמנות היטב, יען כי תיפסת־ההארמוניה נעשית על־פי רוב בחוץ־לארץ, ברוסיה ואשכנז, והארצות האלה הן כיום עדיין סגורות וכלואות בפנינו. מפני

לגדול החומר הזה יארע שכל המקהלות ישירו שיר אחד, „אל עמי“ למשל, לא מפני שהשיר הזה הוא היותר יפה, רק מפני שנערך היטב בעד ארבעה קולות שונים. והוא הדין גם בנוגע אל „אלי, אלי“ ועוד שירים יהודיים עממיים הבאים ברובם מן הקבצים הנודעים של גינצבורג ומאריק, י. ל. כהן, נח פרילוצקי, פלאטון ברונוף ועוד. האגודות הלאומיות הקיצוניות מסתייעות על־פי רוב בשירים עבריים מארץ־ישראל החדשה, כמו: „אל יבנה הגליל“, „חמדת אָבות“, „יה חי לי לי“, וכמובן גם „התקוה“. ההבדל בין שירי הגיטו ושירי ציון החדשה הוא לא רק בשפתם, בהיות כי הראשונים הם ביהודית המדוברת מתובלת בניבים עבריים ופתגמים רוסים והאחרונים הם בעברית זכה וצחה, כי גם בתכניתם הזמרתית ואופים הטונאלי: שניהם הם מינוריים, אבל בעת אשר הראשונים הם מלאים קינים והגה והי, האחרונים הם עליזים ושמחים, מלאים זיו ומפיקים נוגה. חבל, שלא כולם מהורמנים כראוי וכהגון, ואין כל ספק, שהעובדה הזאת היא אחראית בעד חוסר מהלכם בקרב העם ובין המקהלות הרבות.

מפני חוסר זה של נגונים מהורמנים מוכרחות מקהלות רבות להסתייע בנגינות כוראליות ובקנטטות קתדרליות אשר ריח הכנסיה הנוצרית נודף מהן. או, אולי, הולכות הן שבי אחרי המלאות והעשירות של הנעימות הנוצריות בהבדל אל הדקות והעניות של הנעימה היהודית? איך שיהיה, הנה יש מקהלות אשר יחד עם שיר היהודי מנגנות גם קנטטות ותהלות של הנדל, באך, מנדלסון וגונא, אשר כל מטרתן היא להגדיל ולהעריץ את הכנסיה הנוצרית ולהשפיל את כנסת ישראל. כל המלחינים הנוצרים, וביניהם גם המשומד מנדלסון, הושפעו ראשם ורובם על־ידי המסורה הנוצרית כפי שהונחה בברית החדשה ובכתביהם של אבות הכנסיה מאוגוסטין עד הירונימוס; וגם כשהם בוחרים את נוסחתם מן הברית העתיקה, מספורי האָבות, הנביאים, או מספר תהלים, הם משתדלים להביע בה את תקפה וצדקתה של הנצרות בניגוד אל החולשה והצביעות המדומה של היהדות. מפני טעם זה בלבד החובה על מקהלות עבריות להתרחק מנגינות כאלה כפי האפשר. טוב יותר להסתפק במועט הגון מלרדוף אחרי מרובה שאינו ראוי והגון לנו. יש מן המקהלות השוגות עוד במשגה אחר: מבלות הן עת רבה בנגינת שירים רוסים לאומיים ועממיים ועל־ידי זה מביאים הם הפסד אל השירה והנעימה העבריות. כפי הנראה, קשה להם להיהודים הללו להשתחרר מן הקולטורה והזמרה הרוסיות שבהן חונכו מטל ילדותם. והנה מנקודת־מבט אמנותית הרי זה כשר וישר; טוב להתרגל ולהתחנך בנוסחאות כל העמים ובסגנוני כל הלאומים, ויותר שאנחנו לומדים מאחרים, יותר מסוגלים הננו לשפוט על הזמרה בכלל ועל זמרתנו בפרט. אבל מנקודת־ראות יהודית טוב יותר להתרחק מכל יסוד זר, ביחוד מפני שמעכב הוא בעד התפתחות השיר העברי והשתלשלות הנעימה העברית.

המקהלות האלה, עם כל התפתחותן ושכלולן, הן עוד כגרעין קטן, אבל הגרעין הזה, כפי שאפשר לראות, יצמיח פרי הגון בעתיד הקרוב. איך לפתחן ולהרחיבן, להשלימן ולשכללן, הרי זה תפקיד המנהלים והמנצחים אשר, לדאבוננו, לא הגיעו אליו עוד בשויון־נפש גמור. מה שאירע לאגודות והסתדרויות אחרות בין אחינו בני ישראל אירע גם פה: בזבוז הכחות על־ידי התפוררות הגוף. במקום לאחד מקהלות קטנות ובאופן זה להשביח את מעלתן הטונאלית ורושמן הכוראלי, רבות מן המקהלות האלה מתחלקות ומתפוררות לאגודות יותר קטנות בכדי לתת מקום למנהלים ומנצחים צעירים ובלתי־מפותחים להתגדר בו. הגרעין האמנותי, כמובן, הוא רב עד מאד; אבל תוצאה יותר רעה היא ההתחרות התמידית בין האגודות השונות, ואף כי התחרות כזאת היא פוריה ונחוצה בתנאים ידועים, הנה פה היא מביאה נזק רב, יען כי עבודה כוראלית. בכדי להגדיל את השפעתה, צריכה להיות כבדה ורב־קולית. מלבד זאת, מקהלה קטנה היא אולי טובה והגונה בעד נגינת שירים קטנים ולייריים, אבל שירים ארוכים ודראמאטיים למקהלה גדולה הם צריכים. ועוד מעלה ראשית יש להאחרונה על הראשונה, כי תרחיק את המנצחים שאינם הגונים ואת שיטותיהם הפגומות ולקויות המביאות הפסד מרובה גם לכלל וגם לפרט. ועל כן אומר אני, יתחברו ויתאגדו־נא המקהלות ככל האפשר תחת הנהגת מומחה ובר־סמך, לטובתן ולטובת הנגינה העברית החדשה.

פילאדלפיה.

מְעַט בִּקֹּרֶת

מאת

עקיבא פליישמאן

„ש ח ר י ת“, חלק שני, ספר למוד הלשון העברית לשנה שניה ושלישית, מאת ב. הירש ומ. תומרוב, מהדורה שניה, הוצאת „ספרא“, בוסטון, תר"ף.

שני המורים־המחברים הללו מר תומרוב ומר הירש, לא חדשים הם בעולם ספרותנו החנוכית באמריקה. אפשר לומר, כי שני הפדגוגים האלה כבר קנו להם שם בחבור ספרי חנוך. ספרם „שחרית“ חלק ראשון, שנדפס במהדורה שניה בשנה העברה, נתקבל בסבר פנים יפות בעולם החנוך העברי שבאמריקה. ספרם „השחר“, ספר קריאה ולמוד למתחילים, נתקבל בחבה גם הוא, ונתאשר על־ידי ועד ה„הסתדרות העברית באמריקה“. כנראה, מצאו המורים העברים באמריקה את הזון לבם בספרי החנוך, המחוברים על־ידי שני המורים האלה, וגם ועד ה„הסתדרות העברית“ מצא חפץ בספרם ה„שחר“ ואשר אותו בחותמו. כל זה מראה ומוכיח, כי מחברינו אלו יודעים את אשר לפניהם והצליחו במדה הגונה למלאות את משאלות מורינו, גם של המצויינים שבהם, משאלות החנוך העברי באמריקה בזמן הזה.

הספר „שחרית“, חלק שני, שאני דן עליו בזה, נועד לשנת הלמוד השניה. באמת, חובר הספר הזה בזמן קרוב לעת הופעת הספר

„שחרית" חלק ראשון „לבאירה" בדרכי עבדי מאירה רצה. אבל באמת זה רק „לבאירה", כי הספר „שחרית" חלק שני, המונח לפני עכשיו, חידוש גדול יש בו, כי לפי עדותם של מחבריו: „עובד מעיקרו וקבל צורה חדשה לגמרי בנוגע לקצור הספורים, לסגנונו ולסדורו ולשנויים, וכו' וכו'", ובצאת הספר עתה במהדורה שלישית, הנה בקרתי עליו לא מאוחרת ולא מוקדמת, כי אם בקורת בזמנה ובמקומה ודבר בעתו.

מה שיש לציין לדבר־מה בנוגע ל„שחרית" חלק שני היא זה, שהוא בספרי הם מקוריים באמת. המחברים, כנראה, נמנעו מאותו השגיאה הרגילה של מחברי ספרי הנוך ידועים, הרוצים להיות כשרות אחרים ומביאים את ספוריהם בעמודיהם מכל אשר ימצאו, ועל־פי רוב הם שוללים ידיהם במלאכת העורכים ומסדרים אותה. רוב ספרי־ההנוך הידועים לי שונים אלו מאלו רק בזה, שפלוני מסדר את לקוטיו באופן זה ונראה לו שמועיל ביותר, בעוד שחברו מסדר את הליקוטים לפי עצמם באופן אחר ונראה לו לטוב ומתאים לרוחו ולשיטתו, ופעמים — לשטותו... דומה לי, כי שאת הלקוטים בחבור ספרי־הנוך חלפה, או צריכה לחלוף ואי־אפשר לו להנוכנו העברי להתפרנס רק מ„כריסטומאטיות". ספרי־הנוך מועיל באמת (וכיונתי בזה לספרים, הנועדים ללמד את הילדים דעת שפת־עבר), צריך להיות נדי מרשמים כל עיקר; כל המחבר צריך להיות מקורי באמת, כי רק באופן זה אפשר לו להמחבר לתת מהלכים לשיטתו ההנוכית או לאופן־למודו, אם רק יש לו מה לחדש. הלקוטים טובים רק לספר־מקרא לתלמידים, היודעים כבר את השפה במדה ידועה, ולא למתחילים או למתלמדים. מחברינו אלו, כנראה, הרגישו בזה ועמלו למלא את ספרם בחומר מקורי משלהם, ורק בשביל זה, עלתה בידם לתת לנו ספר־למוד מתאים לשיטתם ואופן־למודם כפי שהתוו להם מראש. להטעים יותר את דברי בכרי שתובן כוונתי היטב עלי לציין את המעלה הטובה השניה, שאני מוצא ב„שחרית" חלק שני, והוא רוח המסורה והדת והאמונה המרחפת על רוב ספוריו ועניניו. לא עת לעקור נטוע היא, ביחוד בהנוך הילדים, כי אם עת לטעת היא ולהחזק ידים רפות — השעה הזאת. גם ערך פיוטי יש לספורים אלה, שרות מסורתנו ואמונתנו מרחפת עליהם. כל הספורים של הספר „שחרית" חלק שני בפרק „תקופות ומועדים", וביתר פרקיו שאחרי הפרק הזה, מכוונים כלפי מטרה זו ועלולים לטעת בלב הילדים העברים אהבה וחבה לקדשינו ומסורתנו ביחד עם הרגש לאומית וליבאית היות. ואחרי שישנה ידועה, להשיג מטרה ידועה, בפרט בחבור ספר־הנוך לילדים, צריך המחבר להיות מקורי בחבור החומר ולמנוע „מחיל־זרים" עד כמה שאפשר הדבר.

בנוגע לסדור החומר הספרותי ב„שחרית" חלק שני שלפני, חושב אני, כי גם דבר זה עלה יפה בידי המחברים. בכלל יחלק הספר לארבעה חלקים או פרקים: א) „בבית, בבית־הספר וברחוב"; ב) „תקופות ומועדים"; ג) „ספורים ואגדות"; ד) „ילדי פרא". החומר הספרותי בארבעת החלקים האלו מסודר בטוב טעם ודעת ובהדרגה ישרה מהקל אל הכבד ובאופן מתאים אל טבע הילדים. לפי דעתי, החלק „תקופות ומועדים" עולה על יתר החלקים. גם בכמותו וגם באיכותו. החלק ספורים ואגדות, אף־על־פי שמצטיין הוא באיכותו, הנה כמותו דלה וקטנה מאוד, בעוד שהחלק האחרון „ילדי פרא", הוא מקוצר ומצומצם יותר מדי, ואינו מתאים כלל למטרת הספר כולו. מחברי הספר החטיאו איפוא בקיצור שלא לצורך זה את מטרתם הראשית — לתת לילדים הנוכי ספורים והרפתקאות רבים שהם מתאימים למדת ידיעתם מידם. בנוגע למחבר הראשון של „שחרית" חלק שני עלי להגיד, כי אף־על־פי שגופה היא בערכה הספרותי מיתר החלקים, איננה נופלת מהם בערכה החנוכי, ובפרט מצויין היא הספור „משתקדמהבאים" (צד 148). הרק זה עצמו מצטיין גם בזה, שבו נמצאים ענינים אחרים, המתאימים עם חיינו האמריקאים, דבר, שאינו במציאות בספרי־הנוך אחרים שהחוברו בארץ זו.

אין בספק בדבר, כי „שחרית" חלק שני היא מיתרה טובה ומתאימה לדרך הלמוד הטבעי המודרני, והוא בודאי כולו מדויק בידי המורים הבקיאים בהוראת עברית בעברית. מורה מנוסה ימצא חפץ רב בכל החומר הטוב של הספר הזה ובסדורו ורק במקרים בודדים צריך יהיה לשנות את הסדר ולהקדים את המאוחר או להפך. מצד השני ימצא קצת קושי במקומות אחדים בנוגע לבאור המלים. במקומות אחדים שכחו המחברים את אדיר־הפצם — הקלת הסגנון — והשתמשו במלים קשות, שבהתחשבות עם הילדים כרה, וגם כי באור לא כתבו למלים האלו. כן, למשל, בספור ה„אמת" (צד 20) משתמשים המחברים במלים קשות אחדות: „פרס, „תהליטו", חבור". כנראה, חשבו המחברים שהמלה „פרס" תבואר לו לילד מהספור עצמו — אבל לא כן הדבר; גם אחרי שיקרא הילד את הספור פעמים רבות לא תתבאר לו הוראת המלה הקשה הזאת אם לא על־ידי תרגום... ואם כתבו שם באותו ספור באור למלה „השך" ולמלה „צריך" מדוע לא כתבו באור גם למלה „תהליטו"? ומאין ידע הילד מה זה הבור? והרי את כל המלים האלו אפשר לתרגם בעברית! עוד דוגמאות מעין אלה אפשר היה לי להביא, אבל בכלל מעטות הן וספירות הן ולא בשבילן תגרע מעלת הספר.

לא נקי הוא הספר משגיאות, דבר, שלא היה צריך להיות בספר כזה. בצד 9 מוצאים אנחנו את המלה „תנינא" באל"ף, ומיד אחרי שורות אחדות — „חנינה" בה"א, ועוד כאלה. גם המבטא „מביאים לי פרות" (בצד 7) איננו נכון לפי דעתי, כי מכיון שהמחברים מודיעים לנו, שחבורם נועד להיות בתור ספר־למוד מכין את הילדים ללמוד התורה, יותר נכון היה להשתמש פה בפועל „עשה" בנדון זה ולומר: „עושים לי פרות" כמטבע „עושה פרי" בבראשית הדימים. כן לא נכון הוא המשפט „לא שמע הילד — לא הכין את שעוריו, נלחם או רב עם חבריו." כל אלה חטאים הם, מפני שחסרות פה מלות החבור והקישור „אם" ו„או", וצריך היה לדקדק בזה ולומר: „אם לא שמע — או לא הכין — או נלחם או רב עם חבריו —". מובן, כי הפגימות האלו אינן משפילות את ערך הספר, כי בכלל הרי היא, לפי דעתי, שירה יהודית אחת אריכה, כתיבה בטוב טעם ודעת.

אי־אפשר לי גם כן לעבור בשתיקה על חלק הדקדוק שבספר „שחרית" חלק שני, המתחיל בשעור ז', כהמשך להלק הדקדוק שב„שחרית" חלק ראשון. גם בנדון זה, נראה לי, בין המדברים עשו את המלאכה הזאת באמונה ובכשרון וברוח מתאים לטבע הילדים. מצויינים ביותר הם התרגילים, הנכפלים לכל שעור ושעור, מפני שהחומר שבחרו בו המחברים למשפטים־תרגיליים הוא חומר טוב, נעים ומצויר מאד כשהוא לעצמו. בתרגילים האלו יש מיבר ממית, היסתוריה ואינפורמאציות שונות. כזה ראה — וקדש!

בכ״ב דברי בקרתי המעטה והקצרה לא אוכל ־עצור ברוחי מהגיד, כי מצאתי בספר הזה ספורים ילדותיים מצויינים, שראויים הם להיות למופת למחברי ספרי־חנוך, שמהם יראו וכן יעשו, ולא יפטמו את ספריהם בלקוטים שונים, שיש בהם ערבוביה של דברים שונים ומשונים ושאין ביניהם שום קשור הגיוני. הספורים היותר מצויינים ב„שחרית״ חלק שני הם לפי דעתי: „כוס־אליהו״, „תשעה־באב״ ו„שמחת בית הש־אבה״.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת

לכבוד מערכת „התורן״ שלום!

מערכת נכבדה!

בגליון „התורן״ מיום ז׳ ניסן שנה זו נדפס מאמר: „הגלות בתוך הגאולה״ מאת הרב הד״ר דוב דראכמאן, ובו מובאים דברי הרצאתי „כפי זכרונו״ של הכותב. אמנם הרגיש בעל המאמר, כי „אפשר טעה בדקדוק הסגנון״ (ותוכל איפוא לבוא הכחשה...) ועל כן מהר והביע את בטחונו, שהדברים הובאו „כפי כוונתם הנכונה״.

ונקל להבין, לפי דעתי, כי דרך זו של וכוח איננה הדרך הנכונה והישרה: מי שאין לו זכרון ביחס לעצם הדברים אפשר מאוד שיטעה גם ביחס לכוונתם האמתית, ביחוד כשזכרונו הרופף משוחד על־ידי כוונה קדומה. ובאמת קרה במקרה הרע הזה את הרב הד״ר דוב דראכמאן: אנכי לא „נדרשתי״ ולא אמרתי שנדרשתי לדבר על שאלת הדת בחנוך; לא הסתפקתי ב„דברים אחדים״, אלא ברצוני הטוב הקדשתי לשאלה זו חלק גדול מהרצאתי; לא היתה לי שום כוונה ל„השפיל את היהודים הדתיים עד למדרגת אזרחים בזויים.״

את הרעיונות העיקריים שהשמעתי בהרצאה זו הבעתי אחר־כך ביתר הרחבה במאמרי: „הדת והלאומיות בחנוך״, שנדפס ב„מקלט״, ספר חמשי. והנה מה שנאמר שם בנוגע לשאלת הסבלנות, שבגללה בעיקר טרח מתנגדי וכתב את מאמרו הנזכר: „סבלנות הדדית היא תנאי הכרחי לפשרה זו (בין החרדים והחפשים) וסבלנות זו צריכה להיות מונחת ביסוד החנוך של בתי־האולפנה שלנו מכל הטפוסים. אל־נא יביט המורה החפשי מגבוה על חברו המדקדק במצוות הדת, ואל־נא יראה המורה החרד אפיקורס ועוכר ישראל בחברו החפשי ברעות. ואז יצליחו גם לחנך את תלמידיהם איש על־פי דרכו, באופן שיוכלו להבין ולכבד איש את רעהו, למרות הבדלים ידועים בהשקפותיהם ורגשותיהם הדתיים״.

וצר מאוד שבעל־המאמר „הגלות בתוך הגאולה״ והקרובים אליו ברוח עדיין רחוקים כל־כך מסבלנות כזאת...

בכבוד רב,

ד״ר נ. טורוב.

חֲדָשׁוֹת וּמְאוֹרָעוֹת

באמריקה.

— מפעולות הועד המחלק המאוחד. ביום הראשון, 11 לאפריל, נערך בניו־יורק באנקט על־ידי ה„ועד המחלק המאוחד״ בתור פתיחה להכרזה חדשה על שלושים מיליון דולארים, שהועד שואף לקבץ עכשיו בקרב יהודי אמריקה לטובת אחינו נגועי המלחמה בארצות שונות.

השופט אוטו רוזאלסקי, ראש הועד לקבוץ הכספים בניו־יורק, היה יושב־הראש. בנאומו באר, כי ההכרזה הגדולה הזאת לא תביא רק עזרה מהירה לאחינו הסובלים, אלא היא נועדה בעיקר לתת סיוע לאחינו לקומם את הריסותיהם וליצור להם שוב בסיס כלכלי באופן, שלא יהיו זקוקים עוד כפעם בפעם לעזרות מקריות.

הנואמים האחרים היו: א. י. עלקוס, מי שהיה ציר ממשלת אמריקה לטורקיה, האורח הנכבד של הנשף מר הרברט הואוויר, מי שהיה ד„משביר״ האמריקאי באיירופה וראש ועדי העזרה בין־הלאומיים לכלכל את איירופה בזמן המלחמה, ומר לואיס מארשאל.

הואוויר הטעים בנאומו, כי עד כמה שהתבונן באיירופה, סובלים שם עכשיו היהודים תלאות־משנה: גם בתור אנשים, שהמלחמה נגעה בהם לרעה, וגם בתור יהודים.

אחרי נאומו של־מארשאל, שבו השמיע על נדבות, נאסף סכום של 1,500,000 דולארים.

המנדבים היו כולם יהודים עשירים מניו־יורק, ביניהם — מר פליקס ווארבורג, ראש הועד המחלק המאוחד, שנדב מאת אלף דולארים, והסכום הנקבץ נזקף על חשבון שמונת מיליונים הדולארים הנתבעים מאת יהודי ניו־יורק בתור חלקם בהכרזה זו.

* * *

בהוין־הארין.

באנגליה.

— הד המאורעות בארץ־ישראל בעתונות האנגלית. המהומות האחרונות שאירעו בארץ־ישראל עוררו את העתונות האנגלית לחוות את דעתה על הציוניות. הרבה מהעתונים הגדולים בעלי־ההשפעה הביעו רגשות סימפטיה ליהודים ומחאה נגד שאיפותיהם של הערבים. ביחוד הצטיין בנידון זה העתון הידוע „מאנטשסטר גארדיאן״.

סופרו של העתון הנזכר מן המזרח הקרוב כותב: „התמלכותו״ של פייזאל על סוריה ודאי שיצרה גורם חדש בהתפתחות המאורעות המדיניים במזרח הקרוב ועל אנגליה יהיה להתחשב אתו, בכל זאת אין ספק, שהממשלה האנגלית לא תכיר את ממשלתו של פייזאל על ארץ־ישראל, כיון שזה מתנגד להכרזת באלפור.

דברי העתונאי הזה, שיש לו מהלכים בחוגים המדינאיים מן המדרגה הראשונה, נתקבלו בעתונות היהודית והאנגלית כהבעת הדעה השוררת בחוגים הרשמיים.

אותו העתונאי פרסם לפני עת קצרה ב„מאנטשסטר גארדיאן״ את הידיעה הבאה: בשעת המהומות במצרים, שעוררו המתנגדים לשלטון האנגלי, ערכו שליחים מיוחדים בארץ־ישראל תעמולה אנטי־יהודית בקרב הערבים ויחד עם זה עוררו את הערבים לערוך

דימונסטראציות נגד מסירת המאנדאט על ארץ־ישראל לאנגליה. בעת ההיא חבלו המסיתים לפרעות גם כן תחבולות שונות להתנקש בנפשו של וייצמאן, כשיבוא לארץ־ישראל. כל זה מוכיח: ראשית, כי כל התנועה אנטי־היהודית השוררת עכשיו בארץ־ישראל אינה אלא תנועה מלאכותית שמנהלי ה„פאן־הערביים" היותר קיצוניים ממצרים ומסוריה מתאמצים בכל כחם לעורר אותה גם בארץ־ישראל; והשניה, ששאיפתם העיקרית היא: להפריע בעד אנגליה בעניניה הפוליטיים במזרח הקרוב, שאיפה, כפי שיש לדעת מתוך הפוליטיקה הקולוניאלית העקשנית של האנגלים במקומות אחרים, שלא תעלה בידי ה„פאן־הערבים" השוביניסטים לעולם.

— בעתון „פארטנייטלי ריוויו" פרסם מר רוברט מאקריי מאמר בדבר השאלה הערבית ובו הוא אומר:

„הפוליטיקה הבריטית בנוגע לארץ־ישראל לא נשתנתה במאומה ונתמכת היא גם עכשיו על־ידי רוב גדול של העם. אמנם, בריטניה תשים לב לזה, שזכויות יתר העמים הגרים בארץ לא תקופחנה, אולם אין להטיל כל ספק בזה, שפלשתינה לא תהיה לעולם איזה גליל מהמלוכה הערבית, והחלק הזה מחלומו של העמיר ודאי שיכזב".

— ה„דיילי ניוס", היוצא בלונדון, הדפיס שיחה שהיתה לסופרו הארץ־ישראלי עם חברים אחדים של ועד הצירים, ד"ר אידר ומר זיעף. לפי דברי אלה האחרונים יש אפשרות להושיב על אדמת ארץ־ישראל מליוני מהגרים ורק ה„אפנדים" מתנגדים לפלשתינה יהודית, אולם המוני הערבים השתמטו בערים שונות מקחת חלק בדימונסטראציות אנטי־הציוניות.

— השתדלות בשביל המהגרים מרוסיה. ראשי ה„ועד של שליחי הקהלות" החליטו להשתדל עוד הפעם לפני המיניסטר לעניני פנים, להרשות ליהודים הרוסים, שגרו באנגליה וששבו לרוסיה בזמן המלחמה על־מנת להשתתף בצבא הלוחם, לשוב לאנגליה למשפחותיהם. באחת הישיבות האחרונות של הועד הודיע הנשיא, סיר סטיוארט סמואל, כי מלאכות מיוחדה תתיצב לפני המיניסטר ותציע לפניו את טענותיה בנדון זה.

* * *

בצרפת.

— שיחה עם סוקולוב. לעתונאי הידוע הרמאן ברנ־שטיין היתה שיחה עם נחום סוקולוב, השוהה עכשיו בפאריז, בדבר המאורעות האחרונים בארץ־ישראל. לפי עדותו של ברנשטיין הביע סוקולוב את דעתו, כי זה היה ה„פוגרום" האמתי הראשון, בצורת הפוגרומים בניכר הרוסים, בהיסטוריה ארץ־ישראל.

בדבר יחס הפקידים האנגלים אל הדימונסטראציות אנטי־הציוניות אמר סוקולוב את הדברים האלה, כנראה, חשבו הפקידים האנגלים, כי דימונסטראציות פומביות הן פחות מזיקות מאספות חשאיות של הערבים שבהן יטכסו עצות ותחבולות נגד היהודים ולכן לא הפריעו בעד עריכת הדימונסטראציות.

בנוגע לפתרון הפוליטי של שאלת ארץ־ישראל אמר סוקולוב: „עדיין אנו מחכים. הרחויים מזמן לזמן מביאים לנו היזק רב. המצב היה נוח, שהמיקרובים אנטי־יהודיים יפרו וירבו ויעצמו. המצב המדיני הוא רציני".

מפאריז יסע סוקולוב בקרוב ל„סאן רימו", להיות נוכח בועידת ה„מועצה העליונה" של ועידת השלום בשעה שתעלה על הפרק שאלת ארץ־ישראל.

* * *

בגרמניה.

— סטאטיסטיקה. באחדות מהחוברות האחרונות (אוקטובר, דצמבר ויאנואר) של העתון „בממלכה הגרמנית", שהנהו כלי־מבטאם של היהודים המתבוללים „האזרחים הגרמנים בני דת־משה", אנו מוצאים רשימות סטאטיסטיות בנוגע להשתתפות היהודים בצבא הגרמני ובמשרדות צבאיים.

מ־508 האנשים שעבדו במשרדות השיבית במוסדות הצבאיים היו 454 נוצרים ורק 54 יהודים, שזהו אחוז מועט מאוד לעומת השתתפות היהודים בצבא הלוחם.

בהתנגדות לטענת העתון האנטישמי „קרויצצייטונג" שהיהודים נתנו מקרבם מספר מועט מאוד של אנשי־צבא, משום שמספרם בגרמניה הוא 567,000 ומספר אנשי־הצבא היהודים היו רק 62,272, מוכיח העתון הנזכר, כי באמת צריך להוסיף על מספר החיילים היהודים בגרמניה גם את החיילים היהודים מאלזס־לוטרינגיה שגם הם השתתפו במלחמה; ועוד דבר: כמעט רבע ממספר היהודים בגרמניה הם „זרים" לפי החק הגרמני ובכל זאת מגיע מספר היהודים שהשתתפו בצבא הלוחם של גרמניה ל־100,000 איש.

— אימה מפני פרעות. מברלין מודיעים, כי בשכונה של בתי־התפלה היהודיים בעיר ההיא נמצאו על הרבה מכתלי היהודים אותות הצלב. הצבע של הצלבים היה חריף מאוד ואי־אפשר היה למחקו. בקרב יהודי השכונה הזאת נתעורר הפחד, שאלה הם סימנים מיוחדים לעריכת פרעות בהם.

* * *

בפולניה.

— התקפות ונגישות. מפולניה נתקבלה שוב שורה שלמה של ידיעות בדבר התנפלויות חדשות על היהודים: ביחוד התרבו ההתנפליות בבתי־הנתיבות ובמרכבות מסלות־הברזל, יכנהיג בהתקפות הפולניות על היהודים, המתפרצות כפעם בפעם, מצטיינים בהן גם עכשיו החיילות הפולנים. הגליונות האחרונים של עתוני היהודים היוצאים בווארשה מלאים רשימות של הרבה יהודים פצועים ושדודים.

העתונות הפולנית, בחפצה כנראה לעורר את אומץ־רוחם של עורכי הפרעות ביהודים, התחילה להפיץ את העלילה, כי היהודים הם אשמים בשביתות של הפועלים הפולנים במסילות הברזל וכי היהודים המכהנים במשרות שונות במסילות הברזל הם סוכניהם החשאיים של הבולשביקים.

האנטישמים הפולנים מפיצים בעת האחרונה אפילו אקזמפלא־רים בבתי־הספר, שבהם הם כורכים יחד את הבולשביזם ואת היהדות. הסוציאליזם — מובעת שם הדעה ההגיונית — מביא לידי השלטת הדעות התלמודיות בעולם, וממילא — לידי מלחמת המעמדות בארץ ולידי שעבוד הנוצרים תחת היהודים.

— הסופר האנטישמי הידוע אנדר'יי נימוייבסקי, עורך העתון „מישל ניפודליגלה" פתח עכשיו בתעמולה נגד ה„זכות" של היהודים להשתתף בצבא הפולני. לפי דעתו, כבר רב יותר מדי מספר אנשי הצבא היהודים הנמצאים בגדודים הפולניים, וזה מזיק הרבה לעניני המדינה הפולנית.

— בעיר דרוהוביטש (גאליציה) סגרו השוטרים אספה יהודית, משום שהד"ר רייך נאם שם בשפה היהודית. ד"ר רייך הודיע על

מקרה זה בטלגראמה לראש המיניסטרים הפולני, סקולסקי, והביע בה את מחאתו נגד זה שהממשלה הפולנית אינה מקיימת במעשה את מתן הזכויות למיעוטים כפי שהתחייבה בועידת השלום.

— האוניברסיטה הלמברגית והסטודנטים היהודים. בתור דוגמה מ„מדת היושר” שעל־פיה נוהגת הממשלה הפולנית עם היהודים כדאי לציין את העובדה הזאת:

הסטודנטים היהודים ממחוז גאליציה אינם מתקבלים באוניברסיטה הלמברגית משום שאין אתם תעודות המעיד על השתתפותם בעבודת־הצבא הפולני. משלחת של הסטודנטים היהודים התיצבה לפני הריקטור וביארה לו שאי־אפשר לסטודנטים היהודים ממזרח גאליציה להמציא תעודות כאלה משום הדבר הפשוט: הממשלה הפולנית אסרה לקבל לעבודת־הצבא צעירי הגליל הזה תיכף אחרי הכבוש. הריקטור הכיר את טענתם לצודקת, אולם התנצל, כי אי־אפשר לו לעשות כלום לטובת הסטודנטים היהודים, משום שקבל בנדון זה הוראות מיוחדות מאת הממשלה בוארשה.

העתון היהודי „המבשר הלמברגאי” יצא במאמר חריף מאוד נגד עול זה הנעשה ליהודים בכוונה מיוחדה לעצור בעד התפתחותם התרבותית של היהודים.

— אספת אבל ומחאה. מוארשה מודיעים, כי שם נערכה אספה פומבית גדולה להבעת אבל ומחאה לרגלי המקרים האחרונים בארץ־ישראל. הנואמים הראשיים היו: הציר ב„סיים” יצחק גרינבוים ומר א. פודליישבסקי. נתקבלה פה אחד ריזולוציה של מחאה נגד השאיפות האימפריאליות של הערבים, וכמו־כן מביעה הריזולוציה את הבטחת היהודים הפולנים, כי יקדישו מעכשיו את מרצם עוד ביתר שאת בעד השגת ארץ־ישראל בשביל היהודים.

* * *

באַרצות אחרות.

— רומיניה. ב־25 למארץ אישר הפארלאמנט הרומיני את חוזה־השלום, כפי שהתמו עליו צירי ממשלת רומיניה בועידת־השלום. כידוע, מכיל החוזה הזה סעיף בדבר מתן זכויות למיעוטים.

— הונגריה. מבודאפשט מודיעים, כי היהודים מסדרים שם עכשיו „קבוצות להגנה” על חייהם כנגד הפורעים.

— הגראף אנדראשי, מי שהיה ראש המיניסטרים ההונגרי, הוכה מכות אכזריות על־ידי קבוצה של אופיצירים. הם חשבוהו בטעות ליהודי.

— טורקיה. מקונסטנטינופול מודיעים, כי בבחירות לקהלה שהיו בקונסטנטינופול נחלו הציונים נצחון גדול. רוב הנבחרים הם ציונים ויש להם עכשיו היכולת להטביע חותם לאומי על המוסדות הצבוריים. להכסבאשי היים נחום ולהדברין המתבוללים אבד אחרי הבחירות האלה כח השפעתם הרשמי על היהדות הטורקית.

— אוקראינה. הועד המחלק המאוחד שעבר בחבל אוקראינה הכבוש בידי הפולנים, הביאו משם ידיעות איומות בתור עדי ראיה. לפי דבריהם נראית אוקראינה היהודית כ„בית־קברות אחד גדול”. הם חלקו בקרב שארית הפליטה של הקהלות היהודיות כ־16 מיליון דולארים.

— נגב רוסיה. החיילות האוקראינים כבשו שוב את הערים: טירנאבקה, אימאן, וויוניחורודקה, טשירקאסי, זנאמינקו, ווילקאביטגראד. החיילות הגלצאיים כבשו את הערים: באלטא, רז׳ילנה ואודיסה. בכל הערים האלה — כפי שמודיעים מלונדון — שרויים היהודים בפחד מפני פוגרומים חדשים.

— לטוויה. העיריה בליבוי החליטה, שכל בתי־המסחר יסגרו ביום הראשון ויהיו פתוחים בשבת. הצירים היהודים הכניסו תקון להחלטה, שליהודים יהיה מותר לפתוח את בתי־מסחרם ביום הראשון שעות אחדות ולסגרם בשבת לכל היום, אולם התקון לא נתקבל. כל החברים היהודים של העיריה התפטרו מפני זה ממשרותיהם.

— פינלנדיה. בהשתדלות העסקנים היהודים בפינלנדיה בטלה הממשלה את גזרת הגירוש שהוציאה כלפי הפליטים היהודים מרוסיה. בין יתר ה„אשמות” שמאשימים בהן את הפליטים היהודים ישנה אחת אופית מאוד, המוכיחה את „רגש הצדק” של האנטישמיים, והיא: שהפליטים הרוסים הנמצאים בפינלנדיה מתיחסים בשנאה אל הפליטים היהודים.

אמנם, עד כמה ראויים הפליטים היהודים ליחס כזה מצד „חבריהם” הצרה והנדודים, תוכל להוכית עובדה זו: היהודים שבאו לפינלנדיה במשך ימי המלחמה ושהסתדרו באיזה אופן שהוא עזרו לפליטים הרוסים בכל יכלתם. בין אלה מן הפליטים הנוצרים שקבלו תמיכה הגונה מאת הפליטים היהודים נמצאת גם המשפחה של הסופר הרוסי הגדול המנוח ליאוניד אנדרייב.

— ליטה. ה„הצפירה” מודיעים, כי ה„טאריבה” הליטאית קבלה חק, שכל יהודי ליטה שנולדו בארצות אחרות יחשבו לזרים.

— רוסיה הסובייטית. ב־1 למארץ היתה במוסקבה ועידה ציונית. הממשלה הסובייטית השיבה לציונים שני מיליונים רובלים, שנטלה מהם בזמן שהטילה איסור על הציוניות.

— מלונדון מודיעים, כי במוזיאום של הבולשיביקים, הנמצא ב„ארמון החורף” של ה„צאר” האחרון, נפתחה מחלקה מיוחדה להיסטורית „עלילות הדם” ומשפטים דתיים נגד היהודים. המחלקה הזאת נמצאת ברשותם של הפרופיסורים פלאטונוב וקארסאבין.

* * *

בארץ־ישראל.

— בדבר הפרעות בירושלים. במשך שני השבועות האחרונים נתקבלו ידיעות תכופות מארץ־ישראל בדבר פרעות שערכו הערבים ביהודי ירושלים בימים הראשונים לחג הפסח — 4, 5 ו־6 לאפריל. עד היום שעתוננו נמסר לדפוס לא נתקבלו עדיין כל גלוי־דעת וכל ידיעה בנדון זה מאת ההסתדרות הציונית בלונדון, וכל הידיעות שנתפרסמו עד כה בעתונות היהודית והלועזית נתקבלו על־פי מקורות שונים — מסוכנויות ומסופרים פרטיים — ואם שאין להטיל ספק בעצם מקרי האסון בכלל, לא נמסרו בכל זאת הרבה פרטים בדיוק הנכון. לפי ידיעות אחדות, למשל, היו היהודים ראשונים להתגרות בערבים וכמו־כן נמסרו ידיעות סותרות בדבר מספר הנגועים ועוד.

הרינו מסתפקים, איפוא, בזה למסור לעת עתה רק שתי ידיעות כפי שנתפרסמו על־ידי ההסתדרות הציונית באמריקה.

— ביום 12 לאפריל קבלה ההסתדרות הציונית באמריקה טלגראמה מאת ועד הצירים בארץ־ישראל שבה נמסרים הפרטים הבאים:

שלושה מומתים, 241 פצועים, מהם — 50 פצועים קשה, שתי נשים אנוסות ו־60 בתי־מסחר שדודים, — אלה הן התוצאות של ההתקפות הערביות.

ההתקפה הראשונה התחילה אצל שער יפו בצהרי־יום הראשון, שני לפסח, שבו חל גם חג ה„פסחא” של הנוצרים. מאות אחרות של

מושלמים עולי־רגל, שהלכו מחברון ליריחו דרך ירושלים ושהוסתו בדרך פרעית על־ידי נאומי שטנה נגד האנגלים והיהודים שנשאו לפניהם נואמים ערביים, התחילו להוציא את מעשי־החמס אל הפועל על־ידי הריסת חנויותיהם של היהודים ועל־ידי ההתקפות על היהודים. ביחוד גדלו ההיזקות ב„עיר הישנה". הזנדרמים הערבים אמצו את רוחם של הפורעים וגם השתתפו אתם במעשי השוד ובהתנפלויות.

כלפנות ערב הוכרז מצב של מלחמה בעיר. מכונות־יריה העמדו בעיר ואנשי־צבא הודים ואנגלים חזרו ברחובות העיר בתור חיל משמר. ההליכה דרך רחובות העיר הישנה נפסקה. תוצאות המאורעות של היום הראשון להתקפות הערביות היו: שני יהודים מומתים ו־200 יהודים פצועים שניתנה להם אחר כך עזרה מדיצינית בבית־החולים של „הדסה" (קבוצה מדיצינית של ציוני אמריקה) ובבתי־חולים אחרים. רוב הפצעים נעשו על־ידי סכינים.

למרות מה ששרר מצב של מלחמה בעיר קרו מקרי התנפלויות בעיר הישנה גם ביום השני וביום השלישי. יהודי אחד חלל, שלושים פצועים ושוד בבתי היהודים — זה היה הסך־הכל של היום השני. ביום השלישי נפצעו 11 יהודים.

לשכת העתונות שעל־יד ועד הצירים בארץ־ישראל מגלה את דעתה, כי נשללה היכולת מאת יהודי ארץ־ישראל להגן על עצמם. כלי־הזין שנמצאו בידי התושבים לוקחו מהם והשלטון הצבאי פרסם מודעה, כי יש להם האמצעים הדרושים להקים את הסדרים.

הטלגרמה הזאת נשלחה מארץ־ישראל ב־11 לאפריל דרך ביירות.

— בימים אחדים קודם, 7 לאפריל, קבלה ההסתדרות הציונית באמריקה טלגרמה מאת הד"ר רובינוב, ראש קבוצת „הדסה" בירושלים, שבה הוא מודיע, כי ועד הצירים ומוסדות „הדסה" בירושלים לא ניזוקו.

— ה ק מ ת ה ס ד ר י ם. ב־12 לאפריל נתקבלה ידיעה מאת לשכת העתונות היהודית בלונדון, כי הבאנקים בירושלים שנסגרו מטעם הממשלה תיכף עם התפרצות המהומות נפתחו שוב ובכלל כבר שבה העיר למנוחתה ולדרכי חייה הרגילים.

— ש י ב ת ו ו י י צ מ א ן. מלונדון נתקבלה ידיעה, כי וויצמאן כבר עזב את ירושלים והוא עכשיו בדרכו ללונדון. משם יסע לסאן־רימו — מקום האספה של ה„מועצה העליונה", שתדון בקרוב על שאלת ארץ־ישראל.

— כ ב ו ד ל ז א ב ו ט י נ ס ק י. העתון האנגלי הרשמי לעניני הצבא מביא את הידיעה, כי הליוטינאנט זאב זאבוטינסקי, מיסד הלגיון העברי, נתכבד מטעם המיניסטריום לעניני צבא האנגלי באורדן של כבוד ממדרגת עליונה.

— ש נ י ש ע ו ר י ם מ ד ע י י ם. באור ליום ג', י"ב אדר, הרצה מר דוד ילין בפעם הראשונה על „המבוא לתורת הלשון העברית".

המרצה הנכבד באר בשפה נהדרה, כדרכו תמיד, עד כמה חשובה ידיעת הלשונות הקרובות קרבת גזע לתורת הלשון העברית. בלעדי השפה הערבית והארמית אי־אפשר לדעת את העברית ידיעה שלמה. שלוש שפות הללו השפיעו זו על זו והושפעו אחת מהשניה. גם הקדמונים הראו על מאות מבטאים ומלים שבשפה העברית שאינם מובנים בלתי אם בעזרת השפות ההן.

המרצה דבר על עושר השפות הללו, שיש להן אותיות הזרות לגמרי בשפות האינדו־גרמנית. הוא הראה על התכונה המשתפת לשפות השמיות שכל אותיותיהן בנות־בטוי ולא תנועות, מה שאין כן בשפות האריות. תכונה זו גורמת שההוראה העיקרית של השורש נשארת תמיד כל כמה שלא ישתנה הנקוד, מה שאין כן בשפות האינדו־גרמניות, אשר עם שנוי התנועות משתנה גם הוראת השורש לגמרי. ההרצאה היתה מלאה ענין רב והקהל היה שבע־רצון מאוד. גם מדברו הנאוה, גם ההכרה הברורה, שכאן בר־סמכא ממדרגה ראשונה עומד על הקתדרא, זקן שקנה הרבה חכמה נתנו ספוק גמור לקהל השומעים. ונדמה היה: אחד מהכמי ישראל המובהקים עומד ודורש באחת המכללות הידועות.

בשעה השניה הרצה הפרופיסור סלושץ את הרצאתו השלישית על „המבוא לתולדות הספרות הכללית". הוא דבר על התקופה המהפכנית שקדמה לרומנטיות.

נושאי דגלה של התקופה הזו היו: מונטסקיו והאנציקלופדיסטים שבראשם עמד דידרו. מונטסקיו חבר הרבה ספרים חשובים. בהם הראה את כל השקרים המוסכמים והנמוסים הריקים של המאה הי"ח. את גדולת הרומאים שלא הכירו את הנצרות ואת הנזק הרב שהביאה אמונה זו לעולם. הוא הוכיח שהחוקים אינם מפי הגבורה ויש להחליף אחרים ולשנותם לפי דרישות הזמן והמקום.

האנציקלופדיסטים הראציונאליסטים לא הודו במציאות אלהות. ישנו חומר ותנועה מבלי סיבת מסבב, לכן אין מ ו ס ר ואין ח ו ב ו ת לאדם, ובלבד שלא ירע לחברו, כי האדם לא בא לעולם אלא להנות ממנו. הספרות הזו אינה מכירה את החברה ולא את הלאומיות. הוא הראה על השפעת התקופה הזו על סופרי ישראל בימים ההם. גם ביצירותיו הקלאסיות של ר' משה חיים לוצאטו אין זכר ללאומיות.

לסוף הגיע לרוסו ותולדותיו.

ההרצאה היתה עשירת תוכן.

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

מ פ ע ו ל ו ת ה ה ס ת ד ר ו ת ה צ י ו נ י ת ב א מ ר י ק ה.

תיכף עם פרסום הידיעות הראשונות בעתונות היהודית בדבר ההתפרצות הערביות על היהודים פרסמה ההסתדרות הציונית באמריקה גלוי־דעת, שאנו מוסרים אותו פה בהשמטות קלות אחדות:

„ההסתדרות הציונית באמריקה... רוצה להטעים, כי המאורעות של יום הראשון (4 לאפריל) הם רק תוצאה מהכוכים שבין הערבים והיהודים בארץ־ישראל, ובה בשעה שיש להתאבל על מקרי האסון שקרו אותנו, אין ספק שהמאורעות האלה בכלל ישמשו גורם חשוב להגשמת שאיפתנו ליסד בית לאומי ליהודים בארץ־ישראל ולחיזוק ההכרה הלאומית בקרב עמנו.

בהכירה כראוי את ערכם האמתי של המאורעות האלה עושה ההסתדרות הציונית באמריקה בנדון זה כל מה שיש ביכלתה לעשות, אולם צריך לשער, כי מצב של מהומות עוד ימשיך להתקיים בארץ־ישראל עד שיחתך גורלה באופן רשמי.

ההסתדרות הציונית רוצה להטעים, כי יהודי אמריקה צריכים להבין, שהמאורעות האלה צריכים לשמש גורם חדש לאימוץ המרץ לעבודה ביתר שאת ומסירות־נפש בעד השגת ארץ־ישראל ליהודים בתור ביתם הלאומי".

* * *

הועידה השנתית.

הועד הפועל של ההסתדרות הציונית באמריקה החליט באחת מישיבותיו האחרונות לקבוע את מקום הועידה הציונית השנתית העשרים־ושלוש ב„אטלאנטיק סיטי“ ופתיחתה תהיה ביום 30 למאי. הפרטים עוד יתפרסמו.

— שעורים בחקלאות. „הסתדרות הציונים בין־האוניברסיטאית“ תסדר בקיץ הבא ב„בית־הספר הארצי לחקלאות“, ב„באקס קאונטי, פא.“ שעורים לחקלאות שינתנו במשך זמן של שש שבועות.

מטרת הקורסים האלה היא להכפיק למתלמדים ידיעות שמושיות רחבות בחקלאות ובמקצועות הכרוכות אחריה, כגון: גידול עופות, תעשיות חלביות ועוד. המסדרים מקוים, כי אלה מן המתלמדים שיתישבו אחר־כך בארץ־ישראל יפיקו תועלת רבה מידיעותיהם.

חלק גדול מן השעורים יוקדש לעבודות שונות בשדה ובגן תחת השגחת המורים המומחים של בית־הספר והתלמידים הזמניים יעבדו יחד עם התלמידים הקביעים. אולם מלבד החלק השמושי של השעורים, שהוא יהיה העיקר, תוכן גם תכנית רחבה: לנסיונות במעבדה (לאבוראטיריה) ולהרצאות על השיטות השונות בחקלאות ועל הפרובלימות ההקלאיות השונות של ארץ־ישראל. כמו־כן יוכן קורס מיוחד לרכישת השפה העברית המדוברת.

* * *

שליחים מיוחדים לקבוץ כספים.

לפי ידיעה מלונדון, החליטה ההסתדרות הציונית העולמית לשלוח שליחים מיוחדים לכל חלקי התבל לנהל תעמולה בעד קבוץ קרן של 25 מיליון דולארים. בתור צירים נועדו לעת עתה: ישראל כהן — לאוסטרליה ולכינה. ד"ר אפשטיין — לארצות הסקאנדינאביות; ד"ר דוקאן — לארגנטינה ולאפריקה. לאמריקה תסע למטרה זו מלאכות של חברים אחדים.

— ישיבה יוצאת מן הכלל. ביום ב', 12 לאפריל, התאספו חברי הועד הפועל הציוני בלונדון לישיבה יוצאת מן הכלל. הישיבה היתה סגורה.

* * *

פעולות ההסתדרות העברית באמריקה.

— קריאת ועידה. בישיבת הועד הפועל של ההסתדרות העברית, שהיתה ב־26 למארטש, החלט לקרוא את כל חברי ההסתדרות לועידה, שתהיה בניו־יורק, בל"ג בעומר.

זאת תהיה הועידה השלישית של ההסתדרות. אופן בחירת הצירים, התכנית ועוד יפורסם בקרוב.

מקוים שמספר הצירים יהיה גדול.

— הכרה לפרופיסור דייטש. ביום הראשון העבר, ערכה ההסתדרות העברית, באחד האולמים היפים של „מלון פינסילוואניא“ בניו־יורק, קבלת־פנים נהדרה לד"ר גוטהארד דייטש, פרופיסור להיסטוריה ולספרות עברית בבית־המדרש לרבנים בסינסינאטי.

פרופיסור דייטש הוא חבר ב„מועצה הארצית“ שעל־יד ההסתדרות העברית ועוזר להסתדרות בפעולותיה בקרב אותם החוגים שהשפעתו רבה עליהם.

קבלת הפנים לא נערכה באופן פומבי, אלא בחוג עסקנים עברים ידועים ומלומדים המכירים את ערכו של המלומד העברי הזה.

יושב־הראש היה — ראובן בריינין, נשיא ההסתדרות העברית באמריקה. בנאומו שנשא ציין בריינין את ערך עבודתו המדעית ועסקנותו הצבורית של הפרופיסור דייטש ביחס לתחית התרבות העברית. יתר הנואמים היו: מר יהושע שפריירינג, ד"ר יואל בלוי, ד"ר יהושע בלוך, א. שמרלר, מאטץ, יוסף איראן, הסופר היהודי תשר"ק והאורח. רובם דברו עברית.

* * *

הקרן הקימת לישראל.

הרחבת ההסתדרות של הקרן הקימת לישראל התקדמה בזמן האחרון באופן ניכר. ברומניה ואוסטריה הגרמנית נערכו ועידות ארציות של עסקני הקרן הקימת וועידות כאלה עומדות להקרא בקרוב בארץ־ישראל, גליציה, בוקובינה, שויצריה, אלזס־לוטרינגיה ולוקסמבורג.

בישיבותיה האחרונות של הועדה הפלנארית לעבודת הקרן הקימת בארץ־ישראל וסוריה עובד תקציב ההכנסות וההוצאות לשנת 1920. נערכה תכנית עבודה והערכת כל הערים והמושבות בסכומים קבועים. התכניות תוצענה לפני הועידה הארצית של עסקני הקרן הקימת. הועידה בטוחה, שגם בשנה זו תעבורנה ההכנסות מארץ־ישראל את הסכום שהוטל עליה על־ידי הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל.

לפי ידיעה שנתקבלה באיחור זמן נערכה בריוואל (אסטלנדיה) אספת־עם נהדרה בבית־הכנסת לטובת הקרן הקימת. אחרי נאומו החם של רב העדה התפרקו הנאספים את תכשיטיהם ונתנום לטובת הקרן הקימת. כך נאסף באותו מעמד סך של 65,000 מארק.

ביום פטירתו של הד"ר יחיאל טשלנוב (י"ט שבט) נערכו הזכרות וקבוצי כסף לטובת מושבת טשלנוב בכל ערי פולניה, ליטה ורוסיה הלבנה. בווילנה וסביבותיה נערך „שבוע של הקרן הקימת“ למטרה זו. במרץ מיוחד עבדה לשכת הקרן הקימת בווילנה, שערכה במשך השבוע הזכרות בבתי־הכנסת, שורת הרצאות, קונצרטים וכו' ושלחה נואמים וסדרנים לכמה וכמה מקומות של הגליל.

בפורים נערכו בכל ערי פולניה קבוצי כסף לטובת הקרן הקימת. לשכת הקרן הקימת בוורשה פרסמה למטרה זו כרוז בכל העתונים ודאגה לסדור המפעל הזה על צד היותר טוב בכל הארץ וגם בחבלים שנכבשו על־ידי צבא פולניה. בכל ארץ סלובקיה נערך ביום הפורים „יום ילדים“ לטובת הקרן הקימת.

בספירנה נערכה הגרלה גדולה לטובת עיר הגנים על־שם נורדוי.

ביוהאניסבורג (אפריקה הדרומית) נערך יום פרחים לטובת הקרן הקימת, שבו השתתפו גם האוכלסים הבלתי־יהודים. עגלות הראש בכל העיר היו מקושטות דגלי לבן־תכלת.

לשכת הקרן הקימת לישראל בלונדון עסוקה בסדור „באזאר“ גדול לטובת הקרן הקימת, שימשך שמונה ימים בבניני „אולד קינגהאל“ בלונדון. הלשכה פנתה לסוחרים היהודים מכל המקצעות לנדב סחורות וחפצים ממינים שונים, שאפשר יהיה למכרם בבאזאר הזה.

בגרמניה הוחלט לערוך שבוע של הקרן הקימת בסוף אפריל שנה זו.

בבולגריה התחייבו כבר כמה קהלות לתשלום מס־עצמי לטובת הקרן הקימת. עכשיו עומדת שאלה זו על הפרק במורביה, שלזיה ובוקובינה. ראש אגודת הקהלות במורביה פנה במכתב חוזר לכל הקהלות בהצעה להכנים לתקציביהן השנתיים הוספה של אחוזים ידועים לטובת הקרן הקימת בתוך המסים המוטלים על חברי הקהלות. מפעל זה כדאי לתשומת־לבם של עסקני הקרן הקימת בכל שאר הארצות.

שונות

מכתב מציוני פרס.

ועד הצירים בירושלים פרסם את המכתב הבא שקבל מאת „חברת ישראל חברים" שבכאשאן במדינת פרס. המכתב הוא טפוסי מאוד ומראה על שאיפתם העזה של אחינו הנדחים האלה לדעת מכל הנעשה בארץ־ישראל. הרינו מוסרים את המכתב בלשונו המקורי:

מכאשאן פורהת, לירושלים זורחת.

שלומות רבות וישועות קרובות, לאלפים ולרבבות, מאת צור שוכן ערבות, יחולו ויאתיו כנחלים נטיו על ראשי החסידים והישרים הנעימים והיקרים נטעי נאמנים וניצוצי דרבנים נזעי ישישים חכמי הרשים ברורים וגברים מיבחרים ונבחרים יחידים בדורם ומיוחדים בהדרם הכבידים והקדושים אנשי תמימי ציונית ירושלם עיר הקדש תובב"א. יהי רצון שתציצו ותפרחו כחבצלת השרון בזכות רבה משה ואהרן יתן לכם כלבבכם וימלא כל עצתכם ויאיר גם אור פני שכינה עליכם וזכית אברהם ידיה מגן וצנה בעדכם ותהיו בריא כטיב לנפשכם וכימי רעיא מהימנא יאריך ימיכם וירוית ויצליח כל תאות לבכם ויהי רצון שהקב"ה יעזור לכם ולכל מחשבתכם בשמחה ובששון ברוח בריצון אבי"ר.

ארוגים נכבדים בזמן שריד ובעידן בריר הגיע האגרת ענינה משמחת כמו קהלת ריחה מרקחת כמו קטרת. קראנו בבתי כנסיות בששון ובשמחה ערבנו בבתי קהלות בהשקט ובבטחה נודה לאל עליון ברצון הלב ובחביון שאחר כמה שנה ישועות אלהים פנה כל אויבנו ושונאנו וכל מבקשי רעתינו נתנו עלם עלינו סבלנו על שכמינו רבות צרות סבבונו נפלנו על פנינו שבנו מתעיתנו נשמע את קול אסירתנו ונקוה לאל אלהינו שלא יכלא מרחמינו במהרה יקבץ גליותנו ומכל צרות יצילנו יבוא גואל בשבילנו בזכות אברהם אבינו עליו השלום, על כל פנים בקצור דברים אנו מבקשים מכבודכם שתשלחו לנו הצפירה שלכם כל שבוע ושבוע או חדש וחדש עד שיוסיף על הרגשה וידיעתנו דרישה וחקירתנו כאב ומיחלים לאל הקרוש שתתחדשו עלינו כל עת ועת וכל פעם ופעם במכתבכם בשורה טובה וידיעה שמחה בפרט יש יותר טוב בשבילנו ידיעת שלומכם וטובתכם ושומרים תמיד שיבוא ויגיע אגרת שלומכם במהרה ובעגלא עם אמרי שפר ומתחננים מכבודכם שאל תאחרו להשיב תשובה בעזרת האל יתברר.

הברת חברים ציונים כאשאן.

* * *

ש. יאצקאן בניו־יורק.

בשבת העברה בא לניו־יורק העתונאי העברי והיהודי, עורך העתון הידוע „היינט", היוצא בווארשה, מר ש. יאצקאן.

בשיחה עם עתונאים נגע האורח הנכבד בשאלת העזרה הניתנת ליהודי פולניה על־ידי „הועד המהלק המאוחד".

לפי דבריו אין מוצאים הכספים הרבים של הועד, הניתנים ביד נדיבה מאיד, למטרתם הנכונה. אילו השתמשו במיליוני הדולארים על־פי שיטה של „עזרה יוצרת", אפשר היה — לפי דבריו — לקומם הריסות מדינה שלמה. אולם תחת לתמוך בכספים האלה את היחידים נגיעי־המלחמה, מחלקים איתם ראשי הועד למוסדות שונים, שחובת החזקתם צריכה להיות מוטלת רק על בני העיר האמורים.

יאצקאן בא לכאן, כפי שגלה את דעתו, לשם עניניו הפרטיים, אולם במשך שהותו פה ירצה הרצאות אחדות בדבר האופנים החדשים הראויים לפי דעתו להתקבל בעבודת העזרה של יהודי אמריקה לטובת אחיהם בפולניה.

* * *

שלילת זכויות יתירות מאת המיסיונירים.

לשכת העתונות היהודית מלונדון מודיעה, כי מתוך הנוסחה החדשה של ההצעה בדבר גורלה המדיני של ארץ־ישראל, כפי שעובדה במהדורה אחרונה לפני עלותה על הפרק בועידת ה„מועצה העליונה" ב„סאן־רימו", הושמט הסעיף בדבר המסיתים הנוצרים. הסעיף ההוא במהדורה הקודמת זיכה את המסיתים בזכויות והנחות יתירות בארץ־ישראל.

ספרי חנוך ולמוד

(הוצאה אמריקנית)

אוצר לשון המקרא (עברית וארמית) מאת אלכסנדר הארקאווי. באוצר הזה יבאו: א) כל המלות העבריות והארמיות הנמצאות בכתבי הקודש מתורגמות ומבוארות בשפת אנגלית. ב) שרשי המלות ומקוריהן, ואצל כל שם ופעל תמונותיהם השונות לפי נטיותיהם. ג) באורים לפסוקים קשי ההבנה בתנ"ך, ע"י גדולי המפרשים הקדמונים והחוקרים האחרונים. גם נוספה אליו קובץ מלין מלשון התלמוד והמדרשים, ומלשון עברית החדשה.

האוצר הזה מכיל כתשע מאות דפים ונדפס על נייר טוב ויפה, מכורך בד הדר — — — — 4.—

אלף־בית, באותיות גדולות מאד, נדפס על בד, מדת 44 — 28, בעד חדרים או בתי־הספר, להדביק אל הקיר — — — — — — — 1.00

בית־הספר ללמד ספרי התורה והנביאים, מאת מ. ב. שניידער, עם תרגום המלים בלשונות יהודית ואנגלית — — — — — — — .75

בית־הספר הנ"ל, חלק שני — — — 1.00

גמרא למתחילים, בו נקבצו ובאו כל דרכי הגמרא, מן הקל אל הכבד. מכיל 81 פרקים, בכל פרק מובא כמה ענינים מש"ס המכילים בתוכם מושגים שונים, המפוזרים על פני רחב ים התלמוד, ומובים להתפתחות שכל הנער בהויות דאביי ורבא ולהתרגלותו בכל ענפי הלכותיהן ומשפטיהן. הנער המתחיל אשר יתקן עצמו בפרוזדור לדעת על בוריין כל דרכי הגמרא ויסתגל ברובי מושגיה השונים, יכנס בעצמו לטרקלין הגמרא, וימצא נתיבותיה בלי עזרת מורה. מאת יעקב גאָלד־מאן — — — — — — — — .75

דברי הימים לעם ישראל מיום היותו עד יסוד הישוב החדש בארץ ישראל, מאת יאב יעבץ — — — — — .35

דקדוקה, מעטהאָדע למתחילים, מאת הלל מאלאכובסקי — — — — — .35

הלמוד העברי, מאת מ. רובין. ספר חדש למתחילים עם ציורים יפים. .30

המכין, פרוזדור לכל ספרי תלמוד, מאת י. ח. טביוב, עם תרגום המלים בלשונות יהודית ואנגלית — — .35

המתחיל, ללמד לנערים קריאת וכתיבת שפת עבר, מאת א. לוריא וב. טמקין — — — — — — — .35

הנסיון הראשון, מורה לשון עבר בסגנון קל ויפה, עם תרגום המלים בלשונות יהודית ואנגלית, מאת ה. מאראַבּיבסקי — — — — — — .35

היסטוריה לילדי ישראל (מנוקדת) מראשית ימי הבית השני עד הזמן הזה. בספר „הסטוריה לילדי ישראל" יבואו: כל המקרים והמאורעות החשובים והנכבדים מאד בדברי ימי ישראל, יחד עם תולדות גדולי עמנו, חכמיו וסופריו, בשפה קלה וצחה המלבבת ומושכת את לב הילדים. הספר הזה עולה על כל הספרים הקודמים ממין זה בסדרו היפה ובסגנונו הנעים, והעיקר ברוחו ההודר והמקיף את ההסטוריה הישראלית. כל אב ומורה, החפץ לטעת בלב בניו ותלמידיו אהבה ומסירות לעם ישראל וכל קדשיו; כל אב ומורה החפץ להנעים את בניו ותלמידיו בספורים שיש בהם תועלת גדולה ורבה, ילמדם את ה„הסטוריה לילדי ישראל", מאת ב. האלפרין .45

הדקדוק העברי, חוקי לשון עברית ומשפטיה באופן קל, בתרגום יהודית ואנגלית, מאת דוב אריה פרידמאן .35

לוח הפועלים והשמות לכל נטיותיהם, עם ציוני הדקדוק באנגלית, מאת יעקב פוליפס וא. הוימאן — — .35

למדו היטב, מעטהאָדע לראשית החנוך, באותיות גדולות מאד, מאת מ. פיק — — — — — — — .10

למודי הקריאה, לחנך הילדים לקריאת האותיות ושפת עברית, עם תרגום אנגלית, מאת ר. לאָסקער — — — .15

מורה עברית השלם, והוא מעטהאָדע חדשה ללמד שפת עבר מן האלפא־ביתא והקריאה עד ידיעת השפה בשלמות, מעובד ומתורגם אנגלית ויהודית מאת יעקב פוליפס וא. הוימאן — — — — — — — 2.00

מורה עברית השלם הנ"ל, מתורגם אנגלית לבד — — — — — — — 2.00

מורה עברית הנ"ל, מדרגה ראשונה .60

מקרא קודש, ראשית החנוך לילדי בני ישראל, מאת דוב אריה פרידמאן .25

ספורי החומש, מעובדים לבני הנעורים בלשון המקרא, מאת הלל מאלאכובסקי — — — — — — .35

ספורי החומש הנ"ל, עם אנגלית — .75

ספורי המקרא, חלק ראשון (ספר בראשית), ערוכים בלשון הכתוב לילדים מתחילים, עם ציורים ישראלית יפים, מאת ב. האלפרין .35

ספורי המקרא הנ"ל, חלק שני — — .35

ספורי המקרא לבתי ספר, ספורי החומש מעובדים בשביל ילדים מאת י. רבניצקי, ביאליק ובן־ציון — .35

ספורי המקרא לבתי ספר הנ"ל, עם הפטרות ותקונים ומלון עברי־אנגלי מאת חיים איזליאנער, חלק ראשון .35

ספורי המקרא לבתי ספר הנ"ל, חלק שני — — — — — — — — .45

עברית לילדים, ראשית למודים בתורת הלשון העברית, עם תרגום המלים ותרגילים בלשון אנגלית, מאת א. הוימאן (תרל"פ) — — — — .60

ראשית החנוך, אלף־בית, **קריאה נבונת, יסודות הלשון באופן חדש, מאת** הלל מאלאכובסקי — — — — — .35

ראשית דעת שפת עבר, למתחילים, עם ציורים ותפלות, עם הערות בשפת אנגלית, מאת מ. קרינסקי — — .25

ראשית דעת שפת עבר הנ"ל, חלק שני — — — — — — — .35

שלחן ערוך לבני הנעורים, עם נקודות, מאת ד. א. פרידמאן — — .35

שפה חיה, ללמד את ילדי ישראל לקרא ולכתוב **בשפת עבר על־פי שיטת** הברת האותיות בעזרת ציורים, מאת פסח ליב פישמאן ומנחם מענדיל ליבערמאן — — — — — — — .35

שפה חיה, הנ"ל, חלק שני — — .50

שפת ילדים מאת ח. פ. ברגמן וש. ח. ברכוז, ספר למוד לקריאה ולכתיבה, עם ספורים קטנים וקלים, עם ציורים רבים המסלאים ומשלימים את תכני הספורים, ומועילים הרבה למשוך את לבו ועיניו של התלמיד לגופי הלמוד ולחרות את הדברים בזכרונו. נדפס על נייר טוב ויפה, חלק ראשון — — — — — — .50

שפת ילדים הנ"ל, חלק שני — — .75

תולדות ישרון עם העתקה אנגלית לבני הנעורים, מאת ד. א. פריד־מאן — — — — — — — — .35

ראבאט הגון למורים, לבתי־ספר ולבתי תלמוד־תורה

HEBREW PUBLISHING CO.

50-52 Eldridge Street New York

הוצאת „סיני"

יצא לאור

חומש לבתי ספר

חלק א׳ — ספר בראשית

מחירו 30 סנטים.

מטרת הוצאת „סיני" היא לתת סריה שלמה של ספרי חנוך ולמוד הנועדים להורות את השפה העברית מראשיתה עד הרכשת ידיעה הגונה בלשון, בכדי להבין את התנ"ך במקורו.

„הזמן הראשון", „הזמן השני"

„הזמן השלישי" ו„הזמן הרביעי" שכבר הופיעו על־ידי ההוצאה הנ"ל מכינים את התלמיד במשך שנתים אל החומש.

„היסוד של החנוך העברי הלאומי הוא בלי ספק „ספר הספרים" שלנו, שבו אָצור רוח ישראל המקורי. בהוראת ש פ ת התורה והנביאים בלבד לא יעלה בידינו כי בנינו יהיו עברים בלב ונפש. בכדי להגיע למטרה זו נחוץ ללמד להם את התורה והנביאים בעצמם".

„אָמנם החומש כמו שהוא, בצורתו וסגנונו איננו יכול לשמש ספר למוד להוראת השפה, מפני שנמצאים בו הרבה מקומות שאינם כתובים לפי רוח הילדים; וגם מפני ששפת החומש איננה מתאימה לילדים בני שבע או שמונה, ולכן היו משתמשים ברוב בתי־ספר שלנו באיזו כריסטומטיה מלבד החומש; ואז היה להם החומש לקנית הרוח העברי והכריסטומטיה — להרכשת השפה. אבל השפה והסגנון של שני מיני הספרים הללו הם על הרוב כל כך שונים זה מזה עד שכמעט שהלמוד באופן הזה דומה ללמוד שתי שפות שונות בבת־אחת.

מובטחים אנחנו, שהחומש הזה, שאנחנו מגישים בזה לפני הקהל העברי ביחד עם ארבעת „הזמנים" ימלאו את החסרון שהוא מורגש כל־כך במקצוע הלמוד של התורה בבית־הספר.

מחיר „הזמן הראשון" 20 סנטים. מחיר „הזמן השני" 25 סנטים מחיר „הזמן השלישי" 30 סנטים. מחיר „הזמן הרביעי" 35 סנטים. מחיר החומש, חלק א׳, 30 סנטים.

קובץ שירים לבתי ספר

עם תוי־נגינה, מאת א. ב ן ־ א ל י ה ו .

המחיר 20 סנטים.

ראבאט הגון למורים, לבתי־ספר ולבתי „תלמוד תורה".

לפנות אל:

SINAI PUBLISHING CO. 176 Park Row, New York

או אל:

S. DRUCKERMAN, 50 Canal St., New York

בקרוב יצא לאור:

בשביל ילדים

ספר למוד על־פי השיטה הטבעית, מאת הפדגוג הידוע מ. מנוסוביץ.

עלמה היודעת עברית ויהודית

דרושה ל„הסתדרות הציונית באמירקה" צריכה לדעת את שתי השפות היטב כדי לעשות תרגומים. הבכורה לזו שיודעת לכתוב על מכונת־הכתיבה, אבל אפשר ללמדה את אופן הכתיבה על המכונה בלשכה.

לפנות אל מרת ווארנער בלשכה: 55 השדרה החמישית, ניו־יורק.

צעיר היודע את השפה העברית על־בוריה ולמד בשעורים למורים של ה„הסתדרות העברית" והמבקר בית־ספר גבוה בניו־יורק מבקש משרת מורה, או לשעות אחדות ליום.

לפנות אל „התורן" בעד ר. א.

לתקנת המורים העברים.

אגודת המורים מבקשת מכל המורים העברים, בין שהם חברים לאגודה ובין שאינם חברים, בין שהם בניו־יורק ובין שהם מחוץ לניו־יורק — שלא לקבל שום משרה חדשה בניוי־ורק והסביבה בטרם שיתיעצו עם מזכיר האגודה.

המזכיר נמצא בלשכת האגודה, 114 האביניו החמישית, חדר 1412, בכל יום משעה 10 עד 2 אחר הצהרים.

מורים וגננת דרושים

לבית־הספר המודרני דוויניפג, קנדה, דרושים שני מורים מומחים ומנוסים בשיטה הטבעית וגננת מנוסה. המשכורת גבוהה והתנאים רצויים. לפנות אל מזכיר ועד החנוך:

Mr. M. Rady, Secretary
of the Winnipeg Hebrew Free School
Winnipeg, Man., Canada.

דרוש מורה.

לבית תלמוד־התורה דמילבוקי דרוש מורה מומחה ומנוסה על־פי השיטה עברית בעברית, אשר יוכל לקבל על עצמו גם משרת מנהל. למורה הגון אשר עטרתו הולמתו מאלפים עד אלפים וחמש מאות דולארים לשנה. לפנות על־פי הכתובת:

Milwaukee Talmud Torah
726 Central Avenue
Milwaukee, Wis.

מורים מנוסים מבקשים משרות

לפנות אל מזכיר אגודת המורים

דשיקאגו:

S. PROCHOVNICK
1904 So. Albany Ave., Chicago, Ill.

מברך אני את ידידי הסופר מר א. נ. פרלברג לנשואיו. תהי דרכם סלולה.

בברכת

אברהם שוער

נמצא למכירה

ספר השירים

מאת

א. ש. אידלזון

מאָה שירים עבריים, מלים ומנגינות. ביחוד מועילים ונחוצים למקהלות, בתי־ספר, תלמודי־תורה, בתי־ספר ליום א׳, אגודות „יהודה הצעיר" וקבוצות שונות.

המחיר 50 סנטים

Zionist Organization of America
Education Dep't.
55—5th Ave. New York

חוש בעיני ילדך ויבקר את הדוקטור

[illegible]

215 רחוב איסט ברודווי.
סניפים: 895 פראספעקט אווענו.
110 לינוקס אווענו.

טיליפון: ארטשארד 2365
טיליפון: מילרוז 9069
טיליפון: הארלם 449

אזהרה

מורים החפצים לקבל משרות בשיקאגו, יפנו אל מזכיר אגודת המורים
S. PROCHOVNICK
1904 So. Albany Ave., Chicago, Ill.

רחל לאָה בלוט | יוסף מרדכי ראוויץ

מ א ו ר ש י ם

פילדלפיה | פיטסבורג

ניסן, התר"ף

שמואל וואהל | חדוה (בעלל) מאיר'ם

מ א ו ר ש י ם

פסח, התר"ף | קליבלאנד, אוהאיו

הוצאת „שילה", ניו־יורק

יצא לאור ונמצא למכירה החלק השני מספר המקרא לשנת הלמוד השניה

בלשון עמי

מאת צבי שארפשטיין

המחבר השקיע הרבה עמל ויגיעה בסדור הספר הזה, בהשתדלו לבור מתוך ספרות הילדים שלנו חומר אמנותי ועממי מן המדרגה הראשונה, נתון בצורה נוחה וקלה, ואל החומר הזה הכנים **את רוב המלים והבטויים המצויים בספר „בראשית"**.

מלבד אוצר המלים הזה אָסף לתוך מחלקה מיוחדת מערכת ספורים קלים כתובים בסגנון התנ"ך וחבר סדרה של ספורים משעשעים ומלבבים המתארים את דרכי החיים בארצות הקדם.

מקראָה זו היא היחידה בספרותנו המכינה את התלמידים ללמוד התורה.

הספר מצויר על־ידי ש. ראסקין. מודפס בהדור רב ומכורך בריכת בד.

מחירו 45 סנט. לבתי ספר — הנחה.

Z. SCHARFSTEIN, 15 W. 106th Street, New York City

S. DRUCKERMAN, 50 Canal Street, New York

Lifshitz Printing Co. moved to 382 Lafayette St., near 4th St.